

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Анне Бургхард, Триин Каап, Лийна Килемит, Керстин Каск,
Евелин Тимушка, Ристо Айконен

IRENE IO 1 – СРАВНИТЕЛНО ПРОУЧВАНЕ

Окончателен доклад **Естония, България, Италия, Гърция, Финландия,
Румъния**

ВЪВЕДЕНИЕ

- **Рамка и основни цели**

Настоящото проучване е част от дейностите на двугодишния проект „Иновативна мрежа за религиозно образование: обучение в религиозно многообразие“ (IRENE), финансиран от програма Еразъм + на Европейската комисия. Участници в проекта са изследователи от Румъния, България, Италия, Гърция, Естония и Финландия.

Проектът IRENE анализира методите на преподаване на религия през призмата на многообразието и религиозният плурализъм в участващите държави членки на ЕС. Той също предлага методи на преподаване и учебни материали, както и обща програма за обучение в помощ на всички, които се интересуват от теми, свързани с междурелигиозния диалог и религиозното многообразие.

Проект IRENE има следните цели:

- Да се подобрят методите на преподаване в полза на учителите по религия, преподавателите във висши учебни заведения, свещеници и други, които преподават религия в контекста на многообразието, междурелигиозния диалог и мултикултурализма.
- Да се улесни обменът на опит, знания и иновативни методи за преподаване на религия.
- Да се повишат цифровите, социалните умения и уменията за учене, както и когнитивната компетентност на участниците.
- Да насърчава междурелигиозни практики за преподаване на религия.
- Да повиши ролята на учители и специалисти по религия в обществото.
- Да създаде устойчива мрежа за разширено сътрудничество със стратегически цели между партньорите по проекта.

Казаното по-горе е част от по-широка образователна политика на ЕС, основана на силна правна рамка, насърчаваща европейския начин на живот. Много световни и европейски организации признават необходимостта от подобряване на знанията за религиите и

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

вярванията, като се фокусират върху образованието на младите хора. Младите хора могат да допринесат за борбата срещу нетолерантността и дискриминацията, ако се обучават както теоретично, така и практически по теми, свързани с основните човешки права. В същото време разработването на национални образователни политики и стратегии трябва да включва мерки за насърчаване на по-добро разбиране на различните култури, етноси, религии или вярвания (вж. Решение № 13/06 относно борбата срещу нетолерантността и дискриминацията и насърчаването на взаимно уважение и разбирателство).

Източникът на вдъхновение за Европейския съюз е „религиозното и хуманистично наследство, от което са се развили универсалните ценности на неприкосновените и неотменими права на човешката личност, свободата, демокрацията, равенството и върховенството на закона“ (вж. преамбюла на Договора на Европейския съюз).

Добре известно е, че Договорът от Лисабон (2007 г.) постави началото на диалога между ЕС и църквите, религиозните общности и вярванията. Член 10 от Договора за функционирането на Европейския съюз гласи, че целта на Съюза е да се бори с всички форми на дискриминация, основана на „пол, раса или етнически произход, религия или убеждения, увреждане, възраст или сексуална ориентация“. Освен това член 17 заявява, че „Съюзът зачита и не засяга статута, от който се ползват църквите и религиозните сдружения или общности в държавите-членки съгласно националното законодателство.“ и „Като признава тяхната идентичност и техния специфичен принос, Съюзът поддържа открит, прозрачен и редовен диалог с тези църкви и организации“.

Методология на проучването

Във всички проучвания като основен методологичен инструмент за събиране на данни са използвани полуструктурираните интервюта. Полуструктурираният тип интервю е избран, защото:

(а) позволява на интервюираните да развие своя опит и възгледи свободно и без строго определената рамка на напълно структурираното затворено интервю; и

(б) до голяма степен се избягват проблемите, които възникват при неструктурираните интервюта.

Във всеки случай такъв междинен тип интервюта обикновено се структурират около подробен план и предлагат въпроси с отворени отговори. Участниците в проучването са селектирани въз основа на определени характеристики, като професия, професионален опит, образователен статус и др.

РАЗДЕЛ I. ПРОФИЛ НА РЕСПОНДЕНТА И ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СРЕДА

България

Представителната извадка от **българското** изследване се състои от десет (10) преподаватели по религия в трите образователни степени. Интервютата бяха проведени в периода март – май 2021 г. с 10 души, които преподават религия под различни форми и условия. Интервюирани са представители на нашите неформални изследователски екипи, възпитаници на Богословския факултет към Софийския университет - източноправославни богослови, които имат дългогодишен теоретичен опит и придобита успешна религиозна изследователска и педагогическа практика – доцент, асистент, двама университетски преподаватели асистенти, кандидат-докторант – специален педагог и докторант (директор на енорийски център), докторант – музикален педагог в детска градина, двама кандидат-докторанти – логопед и начален учител, както и още трима души, двама от които със сериозен изследователски опит в докторантските

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

програми, които са работили за определени периоди като преподаватели в гимназии, училища и детски градини. Всички интервюирани са експерти по религиозно образование в своята област, професионалисти в преподаването на религия на непълно работно време; четирима от тях са били редовни щатни учители по религия за определени периоди, един от тях постоянно, през цялата си кариера, а други трима – за 5 или по-малко години.

Размер, население и религиозен компонент на работното място (Въпроси 9-11)

Национален, религиозен статус на учащите, религия, възрастови групи и когнитивна религиозна среда през последните 5 години (Въпроси 12-17).

Национален/етнически състав на района, в който се преподава.

40% от интервюираните учители работят в 60% до 80% хомогенна среда. Същите преподават в минимум 50% хомогенни класни стаи, поне доколкото им е известно, тъй като всеки опит за предоставяне на неформална статистика от страна на учителите може да бъде счетен за дискриминационен. Горепосоченото съотношение е естествено, особено в случаите, когато теолозите преподават основно само на един етнос, без да са се сблъскали със сегрегирани или регионално доминиращи малцинства, какъвто често е случаят с някои целеви групи на образователни проекти в областта на религията, които целят и социално включване.

Религиозен състав на *региона*:

Хомогенен регион (преобладаващо население от една религия/изповедание >90%) – 30% 2. Една основна религия/изповедание (60–80%) и други второстепенно представени (20 – 40%) – 60%. 3. Мултирелигиозен район (население от различни недоминиращи религии/изповедания) – 10%. 4. Не знам – 0%

Религиозен състав на *учениците* в последните 5 години: 1. Преобладаващо от една религия/изповедание – 40%. 2. Преобладаваща една религия, но и някои ученици, принадлежащи към други религии/изповедания – 50%. 3. Преобладаващ брой мултирелигиозни/мултиконфесионални ученици – 10% (от смесени семейства или идентичност). 4. Преобладаващо нерелигиозни – 0%. 5. Трудно е да се каже – 0%

С въпрос 15 учителите са помолени само с посочване на един отговор да определят религиозната принадлежност на своите ученици през последните 5 години подобно на въпроси № 8А и № 8Б:

1. Почти всички смятат себе си за принадлежащи към определена религия – 70%, 50% я определят като православна (респонденти № 1, № 2, № 7, № 8 и № 10), 10% като православни християни (респондент № 4), и 10% като християнство (респондент № 3). 2. Преобладаващите ученици се самоопределят като изповядващи конкретна религия, но някои от тях не – 20% православни (респондент № 6 и № 9); 3. Приблизително половината от учениците изповядват определена религия, а половината не принадлежат към никоя – 0%. 4. Повечето ученици не принадлежат към определена религия, само някои изразяват религиозна принадлежност – 10% християнство (респондент № 5); 5. Повече ученици не изповядват нито една религия – 0%. 6. Трудно е да се каже – 0%.

14&16. Между 2016 г. и 2021 г. повечето от респондентите (90%) преподават групово, с изключение на един, който работи индивидуално; 50% (25 деца и младежи, 10% > 25 възрастни и 40% по равно от двете

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

групи <> 25 и 0% са отговорили „трудно е да се каже“ или се отнасят към смесени групи (преподаватели, родители или баби и дядовци и присъстващи деца заедно в църковно училище или понякога в държавни училища). Понякога липсват точни данни, които учителите обикновено не събират за своите ученици (респондент № 8, Въпрос № 19, Таблица № 4 и № 5). Както виждаме от повечето интервюта, по-важното разделение е деца/младежи, т.е. ученици/студенти.

17. Учителите като цяло изпитват затруднения при оценката на знанията по въпроси, свързани с религията, придобити от техните ученици през последните 5 години, отчасти защото предметът все още се нуждае от повече обществено одобрение. От формална гледна точка религията не е предмет, който формира общ резултат в дипломите, няма такова оценяване като при редовните предмети, нито има достатъчен стандарт, спрямо който да се преценява развитието на учениците. Това може да се дължи и на факта, че религиозното образование има духовно значение и по принцип е трудно да бъде измервано или контролирано нито чрез посещаемост, нито чрез промени в поведението, открити при учениците. Въпреки това учителите са оптимисти (Таблица № 4) и отговарят: 1. Много добре 30%, 2. Добре 30%, 3. Предимно недостатъчно 0%, 4. Много недостатъчно 0% и 5. Трудно е да се каже 40%, от които 10% обясняват, че учителите обикновено не броят и не оценяват децата (респондент № 8, вероятно има предвид църковно училище, но не само), други 10% уточняват, че учениците са различни (респондент № 9), 10% – „тъй като много от учениците идват от Софийската духовна семинария (момчета и мъже), от енории, църковни семейства, дори от монашески общности, но идват и напълно неподготвени младежи и възрастни“ (респондент № 10).

Описание на доминиращите нагласи на учениците по религиозни въпроси и очаквания относно религията/религиозността/вярата/духовността, според това, което са срещнали в работата си през последните години (Въпрос 18).

Деветдесет процента (90%) от интервюираните са оптимистично настроени за своите ученици и студенти, а отговорите са следните:

1. *"Отношението към религиозните въпроси е много добро."*
2. *"Те имат положително отношение и се интересуват не само от знания за религията, но и от участие в църковния живот."*
3. *"Предимно информационна, но и обща нагласа – за култура, идентичност и ценности"*
4. *Нагласата е разнородна: Част от децата са очаровани от докосването с нови знания, друга част са отегчени и записани (само) заради желанието на родителите им. Децата приемат вярата с чисти сърца и ние сеем нейните семена в тях. Трудно е да се каже какъв (вид човек) ще израсне от тях и дали ще се развие в бъдеще, защото ние (обикновено) не поддържаме връзка с тях, когато напуснат детска градина."*
5. *"Интерес, провокиран от очакване за по-балансиран, спокоен и ценен живот."*
6. *"Положително отношение, разбиране и придобиване на знания, необходими на възраст от 8 до 13 години"*
7. *"Искрен интерес, постоянство, (очакване за) вдъхновение и подобрение."*
8. *"Децата живеят своята вяра и се социализират адекватно и спонтанно."*
9. *"Очакванията са големи и като цяло са свързани с културата, националната идентичност и патриотичните чувства."*
10. *"Отношението на учениците е част от цялото разнообразие на тяхното духовно призвание и техните очаквания са да бъдат овластени да наставляват хората в живота им с вяра."*

Допълнителна информация, свързана с проблемите, върху които респондентите смятат, че трябва да се фокусира проучването (Въпрос 19).

Естония

Възраст, пол, трудов опит, образование, месторабота и квалификация, религия (Въпроси 0-8)

Извадката от **естонското** изследване се състои от девет (9) учители, четирима от деветте (9) интервюирани са жени и петима (5) са мъже. Всички са духовници, изучавали теология, от които шест (6) имат магистърска

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

степен, двама (2) бакалавърска степен и един (1) докторска степен. Осем (8) от интервюираните са лутерани и един баптист. Интервюираните са избрани между различни хора, които имат опит в преподаването на религия, но за предпочитане такива, които биха преподавали религия на деца (напр. в светското образование) и възрастни (напр. в църква или в друга институция под формата на продължаващо образование за възрастни, извънкласни или подобни). Въпреки това, не всички интервюирани в момента преподават в училищата, но някои изпълняват преподавателските си задължения предимно сред възрастни в църковна среда. Един от респондентите привлече нашия интерес, тъй като е разработил програма за религиозно обучение за възрастни, която предстои да стартира в публична институция.

Размер, население и религиозен компонент на работното място (Въпроси 9-11)

На първо място, интервюираните се отличават със своя изключително дълъг опит в преподаването на религия. Трима от тях преподават религия от 30 и повече години. Те започват да преподават религия от доста ранна възраст, веднага след завършването си или по същото време. Освен това са и доста високо образовани. Няколко са получили или са в процес на получаване на докторска степен. Всички те са учили богословие, няколко са учили допълнително и педагогика. Много от тях са посещавали допълнителни курсове. По този начин интервюираните могат да се считат за висококвалифицирани и много компетентни в преподаването на религия.

Около половината от интервюираните преподават в по-големите градове на Естония, където освен етническите естонци (лутераните съставляват мнозинството от вярващите етнически естонци), живеят значителен брой хора от славянски произход – руснаци, украинци и беларуси. Повечето от вярващите сред тази група са православни. В по-малките градове, села и селски райони с разпръснати селища по-голямата част от населението са етнически естонци, а по-голямата част от вярващите са лутерани.

Национален, религиозен статус на учащите, религия, възрастови групи и когнитивна религиозна среда през последните 5 години (Въпроси 12-17).

Описание на доминиращите нагласи на учениците по религиозните въпроси и очакванията относно религията/религиозността/вярата/духовността, според това, което са срещали в работата си през последните години (Въпрос 18).

Обучението е разделено на три посоки:

- 1) Преподаване в църквата (главно възрастни, посещаващи лутерански часове за конфирмация; 2) Преподаване в общообразователно училище, 3) Преподаване в християнско частно училище.

В първия случай обучаемите идват с желание да бъдат кръстени в Лутеранската църква и да приемат конфирмация. Техните предварителни познания по религия са незначителни. В повечето случаи в началото не проявяват задълбочен интерес към религията, а предимно желание да се запознаят отблизо с различни църковни ритуали (кръщение на деца, църковен брак, кръстник). По-малко са тези, които развиват по-задълбочен интерес към религията като такава и желание да станат членове на църквата. Тази група е предимно моноетническа (етнически естонци), която преди това не се е самоопределяла като религиозна.

Светогледът на тяхното учение е християнски, лутерански. Учащите/посещаващите курсове са готови да станат членове на тази църква. Обикновено посещават часовете сами или заедно с член на семейството.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Втората група са ученици от общообразователните училища, които посещават часа, който е предимно факултативен и по време на който учениците получават и основни познания за различните световни религии. Тези предмети се наричат по различен начин в различните училища, напр. религиозни науки, културни науки и т.н. Знанията за религиите могат също да се включат в уроците по философия или история. Тези уроци се основават на неутрален мироглед. Предварителни познания на учениците за религията почти не съществуват и, както твърдят някои респонденти, дори са се влошили с течение на времето (въпреки че може да се очаква обратното да е вярно след промяната в обществената среда след 1991 г.). Тъй като повечето от респондентите преподават в училища с преподаване на естонски език, учениците са предимно от една и съща националност, но има и изключения.

Третата група се състои от ученици от християнски частни училища. В този случай обучението се основава на християнския светоглед и значителна част от учениците са или с християнски произход, или от семейства с положително отношение към християнството. Предварителните познания на учениците по религия обикновено са добри. По-голямата част от респондентите са преподавали в частни лутерански училища, въпреки че един респондент съобщава, че деца от други деноминации също посещават уроците.

Респондентите характеризират предварителните познания на своите ученици за религията като много слаби или дори несъществуващи, с изключение на децата, които учат в частни християнски училища. Освен това съществуват различни страхове и предразсъдъци относно църквата и религията, което е характерно за Естония, която е до голяма степен светска държава, дистанцирана от християнството. На фона на слабите им базисни познания обучението трябва да започне с най-елементарни основни знания. Учениците, които посещават класа за конфирмация, са доста резервирани и преподавателят трябва да вземе това предвид. Учителите в държавните училища отбелязват, че отношението на семейството към преподаването на религия в училище също може да не е добронамерено. По този начин учителите по религия в областта на религиозното образование в Естония трябва да се „борят“ не само с липсата на знания, но и с негативните предубеждения относно религията(ите).

Допълнителна информация, свързана с проблемите, върху които респондентите смятат, че трябва да се фокусира проучването (Въпрос 19).

Италия

Извадката от **италианското** изследване се състои от деветдесет (90) интервюта/въпросници с две различни групи лица: (1) Осемнадесет (18) професори в богословските академични катедри (наричани по-нататък Група А). (2) Седемдесет и двама (72) учители по католическа религия и/или католически преподаватели, т.е. енорийски катехизатори, скаутски лидери и други (наричани по-нататък Група В). Тези групи не са представителни национални извадки според италианския доклад; те обаче отразяват специфичните за страната социо-културни и социо-религиозни характеристики, страна, в която влиянието на католицизма през цялата ѝ история е дълготрайно и съществено. Групите респонденти са разпределени така, че да отразяват религиозния състав на италианското общество; следователно в проучването са обхванати и преподаватели от Валденския факултет, както и преподаватели от православни богословски институти.

Размер, население и религиозен компонент на работното място (Q9-Q11).

90 % от анкетирания са преподавали в по-големите и средно големи градове. Само десет интервюирани работят в малък град или на село. Повечето интервюирани (70%) са работили в район, който е „предимно моноетнически / монорелигиозен (повече от 80% от жителите принадлежат към една и съща група и една

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

и съща религия, католицизъм). Той отразява религиозната диференциация на италианското общество: 75% от населението все още се обявява за католическо (преди двадесет години беше 82%), докато расте присъствието на мюсюлмански, православни, сикхски, будистки, хиндуистки религиозни общности и имигранти от Латинска Америка и Субсахарска Африка, които принадлежат към многобройните и разнообразни нео-петдесетни църкви.

Национален, религиозен състав и състав на класовете/учащите се, връзката им с религията, възрастовите групи и когнитивната религиозна среда през последните 5 години (Q12-Q17)

Религиозният състав на класовете/учениците според учителите за последните пет години е определен от 90 % от анкетирания като „предимно една религия/деноминация”. Което означава, че само в 10% от групите има ученици, които принадлежат към други религиозни/деноминационни групи, в съответствие с отговорите, дадени на въпроса за религиозния състав на работното място.

72% от респондентите заявяват, че работят с „групи/студентски класове“ в държавните училища, докато други 26% преподават в теологичните факултети на Католическата църква. В първия случай те служат най-вече в държавни училища, където въпреки че преподаването на религия не е задължително, такова преподаване се следва от 85,8% от учениците (виж таблица № 1)

Таблица 1 Ученици, които посещават католически класове през 2019-20 (в %) според училищната статистика

	Общо	Детска градина	Начален етап	Прогимназиален етап (I степен)	Гимназиален етап (II степен)	
Италия (за цялата страна)	85.8	89.2	89.5	87.4	79.6	
Северна	81.7	84.8	85.9	83.7	74.9	
Централна	84.7	89.3	90.4	86.7	75.4	
Южна	97.1	97.5	97.6	97.1	96.5	

(Източник: IRC - Италианска национална служба за преподаване на католическата религия в училищата)

68% от респондентите преподават в групи от над 25 години. 63% от респондентите смятат, че основните познания на учениците за религията са добри/много добри, докато останалите оценяват нивото на познания като ниско.

Описание на доминиращите нагласи на учениците по религиозните въпроси и очакванията относно религията/религиозността/вярата/духовността, според това, което са срещали в работата си през последните години (Въпрос 18).

Близо седем от десет учители смятат, че техните ученици са мотивирани и проявяват любопитство относно други некатолически религии.

Допълнителна информация, свързана с проблемите, върху които респондентите смятат, че трябва да се фокусира проучването (Въпрос 19).

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Само четирима респонденти отговарят на този въпрос. Ако трябва да се изследва някаква тема, тя е свързана с проблемите на идентичността, особено по отношение на малцинствата и с въпроса за етноса и религията. Друга подходяща тема за изследване е за нарастващия интерес към будизма.

Румъния

Извадката от **румънското** изследване се състои от 25 интервюта с учители по религия от югозападната част на Румъния на възраст между 28 и 62 години. От 25 респонденти 10 са мъже и 15 жени. 6 от интервюираните са духовници и 19 са миряни. Всички респонденти са завършили висше образование, а 70% от тях са завършили и магистратура. Двама учители от анкетирания са завършили докторантура. Респондентите са възпитаници на Православния богословски факултет със специалности като: Пастирско богословие, Систематическо богословие, Социални дейности. 30% от анкетирания са завършили и други факултети с двойна специализация в области като: медицина, история, икономика и чужди езици. Почти 2/3 от тях са работили в началното училище. Останалите в енорийски училища или в свързани с енорията организации, НПО или неделни училища (6), в гимназия (5) и в професионално училище (2). От 25 анкетирани шест са клирици (свещеници и дякони), а 19 са миряни.

Размер, население и религиозен компонент на работното място и ниво на работа (Q9-Q11).

Основна част от респондентите (60 %) са преподавали в по-големите градове в Румъния. Всеки пети респондент работи или в малък град, или в селски район. Всички интервюирани са работили в район, който е „предимно моноетнически (повече от 80% от жителите принадлежат към една и съща група). Освен това религиозният състав на региона 100 % се състои главно от една религия/деноминация (90 % и повече).

Национален, религиозен състав и състав на класовете/учащите се, връзката им с религията, възрастовите групи и когнитивната религиозна среда през последните 5 години (Q12-Q17).

Почти всички (90 %) от респондентите заявяват, че през последните пет години са работили със студенти от „предимно моноетническа“ среда. Само 10 % отговарят, че има и групи, които са „предимно моноетнически, но има и обучаващи се от други етнически групи“ по произход. Като цяло можем да говорим за само за една единствена етническа група.

В резултат на това, въз основа на предишния въпрос, религиозният състав на класовете, в които са преподавали през последните пет години, е определен от 90 % от респондентите като „основно една религия/деноминация“. По този начин само в 10 % от групите има ученици „предимно от една религия/деноминация, но и ученици, които принадлежат към други религиозни/деноминационни групи“. Тези отговори са в съответствие с отговорите, дадени на въпроса за религиозния състав на работното място и отразяват до голяма степен румънската действителност, където православната религия преобладава в много високи проценти сред населението.

Всички респонденти заявяват, че работят с „групи/ класове“. Отговорът е очакван, защото те работят най-вече в държавните образователни институции, където религиозното образование се преподава като задължителен предмет. В румънския въпросник няма въпрос, свързан с това каква връзка са имали учениците с религията през последните пет години. Въпреки това, в румънския контекст може да се предположи доста силна връзка с „религиозната принадлежност“.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Всички респонденти преподават в групи под 25 години. Повече от половината (55 %) от респондентите смятат, че основните познания на учениците относно религията са много добри. За нивото на всеки пети се дава оценка като по-скоро добро, а за всеки четвърти - като по-скоро недостатъчно.

Описание на доминиращите нагласи на учениците по религиозните въпроси и очакванията относно религията/религиозността/вярата/духовността, според това, което са срещали в работата си през последните години (Въпрос 18).

От отговорите на румънските респонденти може да се заключи, че като цяло отношението на учениците е положително, любознателно, уважително и с желание за учене.

Допълнителна информация, свързана с проблемите, върху които респондентите смятат, че трябва да се фокусира проучването (Въпрос 19).

Няма.

Гърция

Възраст, пол, трудов опит, образование, квалификация, религия (Q0-Q8)

Гърция

Извадката от **гръцкото** проучване се състои от петнадесет (15) респонденти. Възрастта на интервюираните е между 35 и 72 години. Повечето от тях са във възрастовия диапазон 50-60 години (9 от тях). Сред интервюираните има 7 мъже и 8 жени. Извадката посочва, че работят повече от 12 години. Всички участници са с висше образование. Единадесет души са заявили, че притежават магистърска степен. От тях петима са заявили, че имат и докторска степен. Седем от тях притежават втора университетска диплома. Четиринадесет от респондентите притежават бакалавърска или магистърска степен по теология. Само един от интервюираните не притежава академична степен по теология.

Три (3) респонденти работят в областта на висшето образование, три (3) в началното образование и девет (9) в средното образование. Това разпределение е напълно очаквано, тъй като преподавателите по религиозност в гимназията са възпитаници на богословски училища. Само един (1) интервюиран има статут на духовник. Четирима (4) респонденти заемат отговорна длъжност в образователната администрация. Тринадесет (13) участници в проучването заявяват, че са православни християни, един мюсюлманин и един лутеранин.

Размер, население и религиозен компонент на работното място (Q9-Q11).

Дванадесет (12) от респондентите работят в „голям град“, двама (2) в „средно голям град“ и един (1) в „село“. Само един от интервюираните има духовен сан. Единадесет (11) респонденти работят в район, който е „предимно моноетнически (над 80% от жителите принадлежат към една и съща етническа група)“ и четирима (4) в район, където „освен националното мнозинство са представени и други групи“ (60-80% национално мнозинство, 20-40% други етнически групи). Единадесет (11) респонденти работят в район, където преобладава „основно една религия/деноминация (90% или повече)“, а четирима (4) в област, където „има мнозинство на една религия/деноминация, но останалите също са значително представени“ (60-80% доминираща религия/деноминация, 20-40% други религии/деноминации).

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Национален, религиозен състав и състав на класовете/учащите се, връзката им с религията, възрастовите групи и когнитивната религиозна среда през последните 5 години (Q12-Q17).

На този въпрос десет (10) респонденти заявяват, че през последните пет години са работили с ученици, които са от „предимно моноетнически“ произход, но „има представители и на други етнически групи“, трима (3) казват, че са работили в „предимно моноетническа“ среда, докато двама (2) заявяват, че са работили в „предимно мултиетническа“ среда. Миграционните потоци, особено от балканските страни, през последните тридесет години предизвикаха многонационална динамика в образователните звена, което е отразено в настоящото проучване.

Седем (7) респонденти заявяват, че религиозният състав на класовете, в които са преподавали през последните пет години, се определя от „основно една религия/деноминация, но има и ученици, които принадлежат към други религиозни групи“. Също така седем (7) заявяват, че техните ученици принадлежат към „предимно една религия/деноминация“ и само един (1) посочва, че класът му е „основно мултирелигиозен/многоденоминационен“. Тези отговори са в съответствие с тези на въпроса за религиозния състав на работното място и отразяват до голяма степен гръцката действителност, където православната християнска вяра преобладава с много високи проценти сред населението. В същото време има малки групи от населението, които принадлежат към други религии-деноминации.

Всички респонденти (15/15) заявяват, че работят с „групи студентски или ученически класове“. Отговорът е очакван, тъй като анкетираните преподават в държавни или частни образователни институции, в които се преподава предметът Религиознознание.

Осем (8) участници отбелязват, че повечето от техните ученици са религиозни, а четирима (4) от тях, че половината от учениците им са свързани с религията. Отговорите във Фигура 4 показват, че повече от 65% от учениците имат нещо общо с религията.

От твърденията към този въпрос изглежда, че повечето респонденти (14/15) преподават във възрастови групи до 25 години. Един (1) не е посочил отговор. Този резултат е напълно очакван, тъй като учениците и студентите в трите степени на образование в Гърция са на възраст от 6 до 22 години. Десет (10) респонденти, т.е. 67% от общия брой, смятат, че предишната им подготовка е недостатъчна. Четирима (4) респонденти, т.е. 27%, оценяват познания си като доста добри и само един (1), т.е. 6%, дава оценка за нивото на знания като отлично.

Описание на доминиращите нагласи на учениците по религиозните въпроси и очакванията относно религията/религиозността/вярата/духовността, според това, което са срещали в работата си през последните години (Въпрос 18).

Според гръцките респонденти има голяма разлика между учениците и студентите. Петима от петнадесетте (5/15) анкетирани заявяват, че основното отношение на техните ученици към религиозния феномен е безразлично. Седем от петнадесетте (7/15) смятат, че учениците имат резервирано, подозрително и дори негативно отношение към религията. Девет от петнадесетте (9/15) заявяват, че учениците имат положително отношение към религията. Трима от петнадесетте анкетирани (3/15) заявяват, че по-малка част от учениците разбираат религиозността като нещо индивидуално.

Допълнителна информация, свързана с проблемите, върху които респондентите смятат, че трябва да се фокусира проучването (Въпрос 19).

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Осем (8) респонденти са отговорили отрицателно. От респондентите, които са отговорили положително, трима (3) смятат, че настоящото изследване трябва да се съсредоточи върху религиозното многообразие, „срещата с другия (където определението за другия може да се отнася до всички видове многообразие, като пол, етническа принадлежност, език, религия, култура), но и по въпроси, свързани с любовта и религията”. Това показва, че има голяма нужда от създаване на учебен материал, който да благоприятства връзката с другия.

Един (1) респондент е отговорил, че проучването трябва да се съсредоточи върху „социалните последици от връзката между църковната институция и вярата/вярващите“, един (1) - върху това как „религията като цяло и християнството влияят върху живота на хората“, един (1) - „върху формите на проявление на религиозността и религиозната власт“ и един (1) – „върху народната религиозност и по въпросите на религиозната толерантност“.

Финландия

Извадката от **финландското** проучване е с четиринадесет (14) интервюирани. Данните от проучването са събрани между 22 март – 30 април 2021 г. Координаторът на проучването е подбрал лицата от различни образователни и преподавателски среди на интервюираните, за да получи възможно най-разнообразна картина. В проучването са включени професионалисти от различни образователни среди с опит в преподаването на религия на деца и младежи в различен контекст (напр. в общото образование) и на възрастни (напр. в храм или в друга институция под формата на обучение за възрастни). Въпреки това, не всички интервюирани в момента преподават в училищата, някои преподават предимно на студенти в университети и църковни среди. В резултат на това част от отговорите са анализирани въз основа на тези три категории. Част от интервюираните нямат пряка връзка с практическата учебна работа към момента на провеждане на интервюто.

Пол, религия и месторабота (Q0-Q5)

От интервюираните 5 са жени, а 9 са мъже. Те принадлежат към различни религиозни общности, които включват православната, лутеранската и католическата църква, методистката църква, както еврейската и ислямската вяра. Един от интервюираните не принадлежи към нито една религиозна общност. Интервюираните работят в университети (3), църковни организации (6) и в системата на общото образование (5). Интервютата са проведени анонимно.

Възраст, професионален опит, образование и религия (Q1-Q8)

Средната възраст на анкетираните е 53 години, най-младият е на 43 години, а най-възрастният на 63 години. Всички имат сериозен преподавателски опит с продължителност средно 25 години, а максимумът е 40 години. Всички притежават висше образование. Единадесет от интервюираните имат магистърска степен, а трима - докторска степен. Изучавали са православно или лутеранско богословие, православна или обща история, физика, математика, ислямска религия, религиозни науки, философия, психология, социални науки и педагогика. Въпреки това не всички респонденти имат педагогическо образование, което се изисква, за да се квалифицират като учители. От участниците в проучването 12 са християни (православни, лутерани, католици, методисти). Другите религии включват един еврейин и един мюсюлманин. Петима респонденти са част от духовенството, а останалите са миряни.

Размер, население и религиозен компонент на работното място (Q9-Q11).

Преподават основно в по-големите градове (12) в различни части на Финландия. Само един е преподавал в малък град или рядко населен селски район. Единадесет (8) респонденти работят в район, който е „предимно моноетнически (над 80 % от жителите принадлежат към една и съща етническа група)“ и пет

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

(5) в район, където „освен националното мнозинство, други групи също са представени (60-80% националното мнозинство, 20-40% други етнически групи). Петима (5) респонденти работят в район, където преобладава „основно една религия/деноминация (90% или повече)“, а девет (9) в област, където „има многообразие от религия/деноминация, но останалите също са значително представени (60-80% доминираща религия/деноминация, 20-40% други религии/деноминации)“.

Те са преподавали в различни среди, но главно в публичния сектор в основно или средно училище (5), в организация, свързана с църква (6) или в университет (3). Някои също са преподавали в частния сектор в начални или средни училища.

Национален, религиозен състав и състав на класовете/учащите се, връзката им с религията, възрастовите групи и когнитивната религиозна среда през последните 5 години (Q12-Q17)

Шест (6) респонденти заявяват, че през последните пет години са работили с ученици, които са от „предимно моноетнически“ произход, но също така шестима (6) заявяват, че „предимно моноетнически и има някои ученици от други етнически групи ” на произход, докато две (2) лица са „предимно мултиетнически“. Осем (8) респонденти заявяват, че религиозният състав на класовете, в които са преподавали през последните пет години, се определя от „основно една религия/деноминация, но има и ученици, които принадлежат към други религиозни/конфесионални групи“. Освен това петима (5) заявяват, че техните ученици принадлежат към „основно една религия/деноминация“ и само един (1) посочва, че класът му е „предимно мултирелигиозен/многоденоминационен“. Тези отговори са в съответствие с тези, дадени на въпроса за религиозния състав на мястото на работа и отразяват до голяма степен финландската действителност, където лутеранската вяра преобладава с много високи проценти сред населението. В същото време има малки групи от населението, които принадлежат към други религии-деноминации.

Единадесет (11) заявяват, че работят с „групи/студентски класове“. Отговорът е очакван, защото те са служители предимно в държавното образование, където се преподава предметът Религиоззнание. Девет (9) участника отговориха, че повечето от учениците им имат нещо общо с религията, четирима (4) казаха, че повечето от учениците имат нещо общо с религията, но има и ученици без връзка с религията. Само един от отговорите е „трудно да се каже“.

Мнозинството от респондентите (8) преподават на групи под 25 години и пет (5) от тях на възрастни над 25 години. Един респондент посочва, че възрастовите групи са еднакви. Шестима (6) респонденти, т.е. 43 % от общия брой, смятат познанията по религия за доста добри. Четирима (4) респонденти, т.е. 29 %, считат подготовката за много добра и само трима (3), т.е. 21 %, я считат за недостатъчна.

Описание на доминиращите нагласи на учениците по религиозните въпроси и очакванията относно религията/религиозността/вярата/духовността, според това, което са срещали в работата си през последните години (Въпрос 18).

Тъй като респондентите работят в три различни образователни среди, доминиращите нагласи към религиозните въпроси и очакванията относно религията/религиозността/вярата/духовността се отчитат въз основа на тези работни среди.

Опитът на респондентите в преподаването в началните и гимназиалните училища

Във Финландия религията е задължителен предмет в общообразователните и гимназиалните училища. Учениците имат положително отношение, добро познаване и разбиране на религията. Въпреки това,

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

предметът се разглежда като част от учебните предмети и е обект на предразсъдъци. Според респондентите учителят трябва да има лично отношение към религията. Съществуват въпроси как съдържанието да се приложи на практика и да се адаптира към ежедневието.

Опитът на респондентите в университетското образование

Повечето имат положително отношение към религията. Отчита се значимостта на религията в личен и социален аспект (при студентите по теология). От друга страна съществува диапазон от неутрално до отрицателно нагласени (не се отнася за студентите по теология).

Повечето от тях имат религиозна принадлежност и много добри основни познания по религия (студентите по теология). Също така има студенти с религиозна принадлежност и в по-малка степен нерелигиозни студенти с доста слаби основни познания по религия (студенти, които не изучават теология).

Опитът на респондентите в преподаването в църковни организации

Нагласите са положителни, а респондентите са силно мотивирани. Повечето от тях са свързани с религията и имат добри/много добри основни познания по религия.

Допълнителна информация, свързана с проблемите, върху които респондентите смятат, че трябва да се фокусира проучването (Въпрос 19).

Половината от (7) респонденти **не са отговорили** на този въпрос. При останалите, които са дали отговор, се наблюдават различни коментари. Ако трябва да се обобщи една тема, то тя е свързана с проблемите на идентичността и по-специално по отношение на малцинствата и въпросите, свързани с етноса и религията. Както посочва един от респондентите: „*Преди да изпечете хляба, на масата слагате брашно, вода, олио, захар, сол и мая, но когато ги сложите във фурната, не можете да ги отделите.*»

РАЗДЕЛ II. ОБРАЗОВАТЕЛНИ НУЖДИ, МЕТОДИ НА ПРЕПОДАВАНЕ И ДОБРИ ПРАКТИКИ

1(20) Какво е наименованието на курса, който преподавате?

Повечето от **естонските** лутерански респонденти водят или са водили курс за конфирмация в лутеранската църква. Тези класове/курсове са подготвителни за тези, които искат да се присъединят към тази лутеранска вяра. Целта на курса е подходящо представена от респондент № 1: „*Това е учение преди кръщенето, учение за най-важните моменти в живота на християнина, които новият член на църквата трябва да знае*“

Българските учители по религия назовават предмета си по различен начин (както биха искали те и приемащите институции или родителите), тъй като съгласно ръководните принципи на Толедо преподаването на религия все още се адаптира към изискванията на социално-културната действителност. Следователно, местната концепция за преподаване на религия, както и официалното наименование на училищния предмет се предават двусмислено, което се прави с цел интегриране на максимален брой от ученици и учители в нормалните образователни процеси по най-дипломатичен и балансиран начин. И все пак, дори в енорийските или манастирски училища почти никой не приема конфесионалното преподаване като «Божествен закон», независимо че се използва традиционният архаичен термин «Вероучение», в който ясно се подразбират църковните характеристики на образованието.

Отговорите на **румънските** учители по Религия са сходни. Те преподават (православна) религия и както вече споменахме, основно в училище.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Повечето респонденти в **Гърция** преподават религията като предмет, който е задължителен в публичното и частно образование (основно и средно образование). Основното съдържание на курса е православната християнска традиция. Обучението включва и отделни предмети като «Християнството и светът», «Християнство и етика», «Християнство и общество». Преподават се основни елементи от другите християнски традиции (католицизъм, протестантство), както и други религии (ислям, юдаизъм, будизъм, източни религии и др.). Трима респонденти (3/15) преподават съответно дисциплините «Икуменизъм и теология», «Етика и социология на християнството» във висши учебни заведения. Един (1) респондент преподава ислямска теология в училище с преобладаващи малцинствени групи.

Както беше споменато по-рано сред респондентите във **Финландия**, отговорите се отнасят до трите различни учебни среди. В гимназиите се изучават следните теми: «Религията като феномен» и «Религии на Близкия изток» (юдаизъм, християнство и ислям). В началното училище се изучават «Чужди религии» или «Световни религии». В еврейското училище акцентът в средното училище е върху жизнения цикъл на юдаизма с неговите празници и обичаи. Уроците за ислямската религия се занимават с многообразието на исляма за мюсюлманите.

Университетските програми включват изучаване на практическо богословие. Акцент се поставя върху православното богослужение, практическите и пастирските измерения на теологията, както и свещеничеството в Църквата. Те обаче имат изследователско измерение. От друга страна, образователното съдържание включва и практическото преподаване на православното богослужение и църковните служби. За студентите, които се обучават за преподаватели по религия, има курсове, насочени към педагогическите основи на евангелската лутеранска религия. Мултикултурното образование и религията, етиката и мултикултурализмът също са част от университетската учебна програма за студенти и преподаватели.

Преподаването в църковните организации може да включва информация по актуални въпроси (учебни материали, организация на училищното образование или въпроси от учебната програма). В организацията на католическата църква се включва преподаването на собствената религия. В Православната светска академия се водят курсове за запознаване на хората с Православието. Други теми, които респондентите споменават включват образование за конфирмация, сътрудничество между училища и енории, религиозни събития в училищата, умения за прилагане на информационните технологии в образователната работа на църквата.

Италия

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Анкетираните са разделени на две групи. Първата (от 18 предмета) се състои от професори от богословските факултети на Католическата и Валденската църква, докато втората група (от 72 предмета) се състои предимно от учители от държавните училища. Тези, които преподават във факултетите на богословските университети или висшите институти по религиозни науки означава, че всички те преподават в частни институции (само един интервюиран преподава наполовина и в държавен университет). Втората група е съставена от голяма хомогенна група учители по католическа религия (работещи предимно в държавни училища, 70%) и малка група от преподаватели на деца и тийнейджъри, които си сътрудничат на доброволни начала в образователните дейности, насърчавани от енории или католически асоциации като скаути.

2(21) Вашият курс част ли е от учебната програма? Ако отговорът е „ДА“, моля, назовете я.

За **естонците** е очевидно, че този курс се основава на християнския мироглед. Курсът е отворен за ученици от 15-годишна възраст, но присъстващите обикновено са по-възрастни. Курсът по конфирмация е самостоятелен курс и съдържанието му се съставя от ръководителя на курса. Има обаче няколко популярни книги, които много църкви използват като учебници по конфирмация: „На половината път през земното пътуване“ на Тоомас Пол и „Има ли някой?“ на Яак Аус и Меелис Холстинг. Някои респонденти също посочват „Есенциалният въпрос на християнството“ на Яан Лахе. Първият се смята за малко труден и неподходящ за напреднали. Въпреки това, тези книги са като цяло препоръчвани. Един респондент споменава, че при разработване на учебната програма следва структурата на първата книга, тъй като необходимите теми са добре покрити от нея.

За **българското** религиозно образование този въпрос не е задължителен. Понякога енориите предлагат много дейности по избор, а катехизисът е основен, макар че често децата посещават всички дейности едновременно, докато възрастните обикновено посещават само един платен курс на година.

Отговорите относно **румънското** религиозно образование не са анализирани и обобщени от авторите на доклада. Въпреки това и въз основа на опита на респондентите, може да се каже като резултат, че курсът е част от учебната програма.

Според респондентите в **Гърция** всички курсове по религия, преподавани в началното и средното образование, са включени в учебните планове, одобрени и предписани от Министерството на образованието. Богословските курсове, преподавани в богословските училища и колежи, са част от бакалавърски и следдипломни програми, организирани и управлявани от институциите.

Във **Финландия** учебното съдържание се основава на съществуващите учебни програми за начално или средно училище и е част от задължителното религиозно образование в училище. В университета учебното съдържание е част от университетската програма за обучение по теология за преподаватели.

В **Италия**, що се отнася до курсовете, водени от 18-те преподаватели от богословските факултети, това са задължителни курсове, предвидени в учебните програми както на Католическата, така и на Валденската църкви. По-специално, имената на курсовете могат да бъдат групирани в три основни заглавия: Основно богословие (5), Теология на междурелигиозния диалог (9), История на църквите и мисиология (4). За курсовете, провеждани от учители (70) по католическа религия (това е името) в държавните училища, предметът не е задължителен, но се следва широко от учениците. Само двата случая на преподаватели,

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

ангажирани с катехизис или в подобни базови курсове, са изключение. Във всички случаи по закон курсът е част от учебния план, на учителите се заплаща от държавата, дори когато преподаването на религия се предоставя от отделните епархии, чрез специални институти за обучение по религиозни науки.

3(22) Съдържанието на вашия предмет разработено ли е предварително (от учебната програма) или вие като преподавател сам определяте съдържанието му? Ако ДА, до каква степен?

Като цяло много материали за провеждане на часовете по конфирмация се осигуряват от самите естонски учители по религия, включително чрез използване на източници от интернет; също така се предоставят препратки и връзки към литература, която се препоръчва на учениците за самостоятелно четене. Някои респонденти също предлагат и гледане на филми в YouTube, свързани с библейски събития. Общото мнение е, че в момента ситуацията е доста добра, що се отнася до учебните материали за преподаване на конфирмация. Докато в началото на 90-те години на миналия век само германците и финландците притежаваха завидни учебни материали и някои от тях след известно време бяха преведени на естонски, почти всичко необходимо сега е налично на естонски език. Като положителни примери респондентите споменават и материалите „Кредо“ или „Пътуване към страната на вярата“.

Българските респонденти не дават много ясни и последователни отговори, тъй като обикновено респондентите не правят разлика между учебната програма, учебния план и учебната методика.

В Румъния, въз основа на отговора на един респондент, че учителят има известна гъвкавост по отношение на съдържанието, можем да предположим, че то е съобразено със задължителната учебна програма.

Само една четвърт от съдържанието на предмета Религия може да бъде разработено от учителя. На практика има повече свобода за учителя да променя, допълва или заменя учебните дейности. Съществува определена гъвкавост при използването на някои термини или комбинация от термини, както и свобода при избора на методите на преподаване, с цел постигане на индивидуален подход на преподаване. Това подпомага преподаването и ученето по творчески начин.

В Гърция цялото съдържание на предмета Религия за основно и средно образование е включено в учебните програми, одобрени и предписани от министерството на образованието. Образователните институции сами формират съдържанието и целите.

Във **финландската** училищна система учителят може да приложи и да вмести някои термини в учебното съдържание въз основа на учебната програма. В университета учебното съдържание е част от програмата за обучение на учители по теология или преподаватели в университета, където учителят има известна автономия по отношение на съдържанието. В църковните организации преподаването се определя от търсенето и текущите нужди. Някои може да са за квалификация, задължително обучение, свързано с придобиване на диплома, ръкоположение и пастирско обучение. Те са със съдържание, предварително определено от епархията. Учителят може също да вземе решение относно съдържанието на курса.

В Италия, с единственото изключение на двамата педагози, които работят на енорийско или приобщаващо ниво и които имат право да адаптират насоките, дадени от Католическата църква или скаутското движение с известна степен на свобода, всички учители, както от богословските факултети, така и от държавните училища, където последните преподават католическата религия, следват програмите, които предварително са определени или от църковните власти, или от министерството на образованието.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

4(23) Моля, очертайте целите и задачите на вашия курс:

Естония: Целите на курса са формулирани от респондентите по различни начини и с различна степен на детайлност, но в общи линии като „въведение в живота на енорияшите“. Един респондент от Естония посочва библейските уроци като начин за преподаване на религия в църквата, обикновено посещавани от възрастни членове на паството, с цел придобиване на по-добри познания и разбиране на Библията. Съдържанието на библейските уроци също зависи изцяло от учителя като фасилитатор. Установява се (и това беше потвърдено от няколко други социологически изследвания на религията, проведени в Естония), че лутераните са много ориентирани към знанието. Много от новите енорияши смятат, че нещо им липсва след завършване на курса по конфирмация и желаят да се запишат в допълнителен курс „за напреднали“, т.е. някакво допълнително начинание, насочено към подобряване на знанията. В отговор на тази необходимост в това паство е инициран библейски курс, който е приет много добре от членовете му.

България: За целите на курсовете или предмета, т. е. очакваните резултати, потенциално постигнати от религиозното образование, голям процент от българските учители са доста оптимистични, идеалистични, все още разнородни.

Отговорите относно **румънското** религиозно образование не са анализирани и обобщени от авторите на доклада. Всички респонденти посочват различни аспекти на целите на религиозното образование и учебното съдържание. Някои от тези цели са да „научат религия“ и да станат по този начин вярващи (т.е. „християнски живот, духовност), някои от тях са се ориентирали към постигане на уменията, необходими в обществото и живота (т.е. зачитане на религиозната идентичност и многообразие). Споменават се ценности като християнски морал и поведение. Един респондент споделя, че религията има метаформативен характер и поради това е трудно да се измери как целите могат да бъдат постигнати чрез религиозното образование.

Според **гръцките** респонденти основните цели на курсовете могат да бъдат доста разнородни. Списъкът, е следният: а) „релиозна грамотност“ на учениците, разбиране, разработване на основни понятия, свързани с религията, култивирането на морални ценности и релиозна съвест, б) знанието, но също и отношението чрез преживяване и формирането на „лично“ критично отношение и изразяване по въпроса за религиозността, но и за самия живот”, г) социализация на учениците, култивиране на сътрудничество, взаимодействие, диалог, уважение към другостта, д) социализация, запознаване на учениците с курса на Църквата в историята и света е) запознаване на учениците с екзистенциалното и метафизичното търсене на човека.

Във **Финландия** целта на религиозното образование в училищното образование е да осигури общо религиозно образование и информация за собствената религия, други религии и религиозното многообразие като средство за изграждане на релиозна идентичност. В еврейските училища акцентът е върху укрепването на еврейската идентичност на ученика.

Университетските курсове имат за цел да осигурят знания и умения за участие в литургичния живот на Православната църква както чрез научни изследвания, така и чрез практика. От гледна точка на преподаването целта е преподавателите да прилагат методи на преподаване на религия или подходящи убеждения, в зависимост от нивото на образование и възрастта на децата.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

В зависимост от ролята на *църковната организация* в преподаването на Религия се следват и различни цели. В Православната църква целите са да се информират православните учители по Религия за административни или други промени, свързани с преподаването на Религия. Също така да се развият въпроси, свързани с израстването на духовния живот на студентите и учениците, а от професионална гледна точка да се задълбочават професионалните пасторски умения на свещениците.

В **Италия** целите се променят в зависимост от това дали става въпрос за преподаватели от богословските факултети или за такива, които представляват католическата религия в държавните училища. За първите целта е основна и специализирана богословска подготовка на бъдещите свещеници и пастори; за последните това е познаването на католическата религия от историко-културна и недогматична гледна точка, както и повишаването на интереса към други религии, които присъстват в италианското общество днес.

5(24) Можете ли да ни кажете какъв е светогледът/философският подход/религиозните вярвания в основата на вашия курс??

В **Естония** уроците по Религия в общото образование обикновено не са задължителни. Ако училището има хуманитарно направление, Религията е задължителен предмет в това направление. Често срещаните имена за този предмет са „Религиозна история“, „Религиозни изследвания“, „Световни религии“ и т.н. Няколко респондента обаче споменават религията като включена в предмета по история или философия. Религиознание, религиозна история и др. са отделни предмети без предварителни изисквания. При религиозните науки е възможно съдържанието да се основава на учебната програма по религия в общообразователните училища. Респондентите и тук споделят, че все още самостоятелно търсят учебни материали, ако е необходимо, въпреки че има учебници и книги за съответните предмети. Това често се прави с помощта на интернет. Но има няколко разлики в преподаването в християнско частно училище: учениците обикновено са по-млади и имат определен християнски мироглед, имат по-добри предварителни познания за вярата и са лишени от обичайните страхове и предразсъдъци относно нея. Предметът се нарича „Катехизис“ (а не „Религиозни изследвания“, който обхваща всички религии в еднаква степен). Такива училища също основават своето преподаване и образование върху християнството.

За да опишат конкретен мироглед (философски или религиозен възглед), който оформя основите на преподаването от тях религиозно съдържание, **българските** преподаватели използват предимно професионалния език на добродетелите „Любов и грижа към Бога и ближния“, а 10% отказват да дискутират (работа с/върху убежденията/ориентацията на учащите се) и отговорите на този въпрос са „Не“. Други български преподаватели не правят разлика между ценности и мироглед.

Без каквато и да е обобщаваща характеристика на отговорите на **румънските** респонденти на този въпрос, отговорът, който е даден за описание на даден мироглед (философски или религиозен възглед) и който подчертава основите на религиозния предмет, преподаван от румънските учители, е основно религиозен. За други видове мироглед не се споменава. Изразите, които използват за описание на мирогледа са „тринитарен Бог“, „христоцентричен принцип“, „познание за Бог и придобиване на общението на любовта с Него“ или „Любов и съществуване на Бог“.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Очевидно и естествено е, че в **Гърция** повечето от анкетираните (12/15) като цяло се позовават на християнската традиция и особено на православно християнство. Като различни ориентации бяха посочени „библейският възглед за Бог, както е записан в Библията“, ислямът, „Философия за деца“ и „Права на човека“.

Сред **финландците** светогледът, философският подход и религиозният подход зависят от общата мисия или работна среда на институцията. Във Финландия училищното образование не може да бъде конфесионално, но ценностите на всяка една широко разпространена в страната религия, са в основата му. Те отразяват как всяка религия ги използва и тълкува (православна, лутеранска, католическа, еврейска и ислямска). Оценява се религиозното многообразие. Проучва се и гледната точка на религиозните изследвания.

В *университета* е естествено курсовете по православно богословско образование да се основават на християнския мироглед, вкоренен в традицията на Православната църква. Преподаването е насочено към изучаване на антропологическа икуменическа философия с акцент върху религиите и вярванията.

В *църковните организации* подходът се основава върху религиозната традиция на всяка църква (православна, лутеранска или католическа).

В **Италия** светогледът (философски, богословски и образователен подход) зависи най-вече от институционалната позиция на интервюираните: в случая преподавателите от богословските факултети (католически и валденски) следват образователните цели на институциите, към които принадлежат, с акцент върху преподаване на теми като сравнително религиознание и междурелигиозен диалог. Католическите учители по Религия в държавните училища адаптират своето богатство от богословски, философски и исторически знания към съвременната секуларизирана реалност, пред която са изправени.

6(25) Как и защо вашите ученици участват в урока, който преподавате? Освен това посочете дали е задължителна или избираема дисциплина. Посочете, ако намерите за необходимо, допълнителна информация.

Как в **Естония** посещават часовете по религия: в общообразователните училища учениците посещават курсовете по Религия с напредване в учебната програма. Религиозните часове са предимно избираеми в общообразователните училища и задължителни в частните християнски училища.

В **българския** случай в енорийското училище часовете по религия не са задължителни, докато в държавното те са избираеми, обикновено са включени в учебната програма и график, но се посещават само от част от учениците (и затова често тези часове са или в началото или в края на учебния ден), като учителите представят предмета като допълнителна опция.

Поради средата, от която идват, повечето **румънски** респонденти отговарят, че предметът по Православна религия задължителен. Училищата имат задължително изискване да предлагат този предмет. Участието в тези уроци се основава на искане, адресирано до училището от родителите или законните настойници. Учениците също имат право да се откажат от тези уроци с разрешението на своите родители или законните си настойници. Членовете на малцинствените религии имат право на образование според

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

собствената си религия като част от училищното образование. Тук възниква въпросът: какво правят тези ученици, в случай че не се присъединят към уроците по религия?

В **Гърция**, поради задължителното религиозно образование, въведено в основното и средното образование, от учениците се изисква физическо участие в курса, тъй като това е част от учебния план, предвиден от закона. Въпреки това, възможност да се откажат от часовете по религия се дава на онези ученици, които „се позовават на причини от религиозна съвест“. Респондентите от висшето образование преподават задължителни курсове и/или избираеми курсове, съгласно учебните планове на техните университети. Споменава се, че „има постепенно нарастване на тенденциите към секуларизация и дистанциране от доминиращата религиозност“.

Във **Финландия** обучението по религия в началните и гимназиалните училища е задължително за учениците като част от учебния план. Освен това в университета курсовете за студенти са част от задължителния план. В църковните организации обучението (в служба) е на доброволен принцип за учители, духовници или други енорийски служители, с изключение на квалификацията за свещеничеството.

В **Италия** католическите уроци по Религия са част от задължителното образование като учебен предмет в учебната програма. Към училищата има задължително изискване да предлагат този предмет, но участието не е задължително. Учениците също имат право да се откажат от тези уроци с разрешението на техните родители или законни настойници. В богословските факултети уроците са задължителна част от учебните планове.

7(26) Как разпространявате информация за провеждането на курсовете ви? (чрез Интернет, социални мрежи, презентации, семинари, статии и др.)

В **Естония** има много начини за предоставяне на информация относно курсовете, които са доброволни и се посещават предимно от възрастни. В повечето случаи духовниците информират за началото на даден курс или чрез уебсайта на енорията или чрез социалните медии, чрез публикуване на реклама в местния вестник, на таблото за обяви на църквата или на културния център. Понякога информацията се предава и устно. Личните покани обаче се случват много рядко - само няколко респонденти са споменали тази възможност: „лични контакти, среща с хора, питам дали са кръстени и потвърдени и ако не са, аз ги каня“.

Относно (комуникационните) канали, които **българските** преподаватели по Религия използват, за да споделят/разпространят информация за своя курс или предмет, повечето от интервюираните разчитат на институционална подкрепа - 60%. Някои изобщо не са склонни да обмислят да помогнат на своята институция да развие по-добре религиозното образование (или предпочитат да не участват в привличането на повече хора, за да избегнат твърде много конкуренция или контрол, или техни колеги, образователни или църковни власти да не им забранят привличането на повече студенти). Имайки предвид „технология“, 10% от възрастните учители отговарят: „Не използвам (никакви)“ и 10% „Това не е мое задължение/отговорност“, отчасти защото някои от тях всъщност нямат връзка с родителите, а също и защото присъствието на учител по религия е или контролирано, или дори често игнорирано от властите, понякога включително от теолози и духовници в сравнение с други педагогически области или практики. От друга страна съществуват въпросници и интервюта, които могат да се провеждат само с такива теолози, които използват технологии в работата си и не се нуждаят от много допълнителни усилия или други

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

ресурси като време, субсидии и т.н. 10% не разбират напълно, че въпросът не е свързан с намиране на образователна или религиозна информация. И никой от респондентите не коментира нежеланието за видимост и популяризиране, което не е вариант за учителите по религия.

В **Румъния** информацията относно уроците се разпространява по два начина. Съществува така нареченият конвенционален начин, на място, т.е. в училищата, чрез дейности в клас, с участието на представители на различни енории, музеи, библиотеки и т.н. Вторият начин е дигитален, през различни интернет платформи (напр. Google meet, Facebook, Instagram).

Мнозинството от **гръцките** учители разпространяват уроците си, като публикуват работата си и я оценяват чрез „наблюдение, лични преживявания на учениците, видеопроекция“ в интернет (Facebook), лични блогове. Те също участват в семинари и публикуват статии в образователни списания.

Тъй като религиозното образование е задължително във **Финландия**, училищната учебна програма или самите уроци не се рекламират никъде, но гимназиалните училища могат да се рекламират в социалните медии. Университетите предоставят информация чрез специален портал и уебсайт за съдържанието на учебните програми. Изглежда в църковния контекст се използват различни информационни методи. Информация за курсовете на обучение се предоставя на уебсайта на църковната организация и чрез целеви имейли. Освен това организаторът използва различни приложения за социални медии и някои лични контакти.

В **Италия** 98% от интервюираните съобщават, че уроците все още се организират по традиционния метод (фронтален) с умерено използване на нови средства за преподаване (интернет, power-points, електронна дъска). Що се отнася до използваните инструменти и методи на обучение, отговорите показват, че те са разнообразни и многобройни, което отразява по-висока свобода на творчество. Лекциите в повечето случаи се редуват с ролеви игри, дейности за групово работа, анализ на текст, използване на мултимедийни инструменти, а също и стратегии за по-директно ангажиране на учениците в класа, като кооперативно обучение, обърната класна стая и други подобни.

8(27) Посочете някои от методите на преподаване, които използвате в урока си.

В Естония в най-общ план всички респонденти подкрепят методите на активно учене и повечето от тях ги използват. Това важи и за трите целеви групи, споменати по-горе, въпреки че учебните ситуации допускат и вариации. Какво се има предвид под методи на активно учене? По-специално, методи, при които обучаемите биха могли например да задават въпроси по време на урока, да дават обратна връзка, да дават мнението си за това, което се преподава, да дискутират, да търсят подходяща информация в книги или в мрежата и т.н. От тези респонденти, които провеждат часове по конфирмация (предимно при обучението на възрастни), никой не го прави в традиционната монологична форма, а във формата на разговор. Добър пример за методи на активно учене, използвани в часовете за затвърждаване на знанията е даден от респондент 1: *Е, забелязах, че ако накарате курсистите да правят някакъв вид упражнения, някакъв вид групово работно заедно, която ги интересува, те се ангажират и се вълнуват ... това е един от многото методи, които аз самият съм използвал. Също така съм показвал филми и след това съм обяснявал съдържанието им. Гледане на филм заедно, който може да е за епохата или за хората, за които се говори, например биографии на библейски герои (1).* Активното учене, насочено към ученици съдържа различни методи, но и тук се забелязва, че респондентите оставят възможности за учащите да търсят и откриват сами, като учителят е само „водач“.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Учащите също трябва да могат да обсъждат и да задават въпроси. Тук, разбира се, възрастта на участниците е важен фактор - изборът на теми и методи на активно учене трябва да се основава на възрастта и зрелостта на участниците. Защо се предпочитат методите на активното учене? Активното участие, изследването и обсъждането на религиозни теми трябва да помогнат на участниците да приемат по-добре възгледите и перспективите, които се преподават. В този случай ученето е като експедиция, в която учащият сам „открива” необходимите знания сред предлагания материал, а учителят е само фасилитатор и внимателен лидер.

Информацията от **Румъния** относно методите на преподаване съдържа не само описание на методите, но и подробни планове на уроци с техните отделни етапи като примери. Като цяло отговорите са многостранни и информативни. За съжаление, както и преди, отговорите са само изброени, без да са анализирани. В принципите на преподаване може да се намери ясна дидактично-богословска ориентация, т.е. „христологичният, еклисиологичен и триадологичен принцип“ и общи дидактически принципи. Що се отнася до методите, днес има добре познати методи като „разяснителни, разпитващи, методи на активно участие (казуси, анализ на документи, обратна връзка, портфолио), базирани на активните методи (дидактична игра, драматизация), съвременни активни методи на участие (брейнсторминг, клъстер, метод «шест мислещи шапки»), беседа, насочено наблюдение, метод KWL, аудио-видео помощни средства и др. „Живата библиотека” е метод, който се базира на участието на специалисти и посетители от различни сфери на живота в квартала, където се намира училището.

В **Гърция** методите на преподаване зависят от това на какво ниво се провеждат уроците. В началното и средното образование повечето респонденти използват съвместно преподаване, техники за преживяване, „техники, използващи игрови методи, решаване на проблеми, диалог и директни инструкции, сърфиране в мрежата, преобразуване на текст в изкуство, проект (чрез създаване на видео) и техники за оценка и рефлексия”, както и методът на изкуството и драматизацията в обучението. Също така се прилагат методи и техники, като създаване и представяне на проекти, интервюта, посещения на паметници, музеи и др. Методите във висшето образование са доста ограничени и най-разпространеният начин са лекциите, макар че използването на ИКТ нараства.

Като и при гърците, така и във **Финландия**, методите зависят от нивото на образование. Във Финландия, въз основа на отговорите на респондентите, училищата използват доста традиционни методи, като преподаване, насочено към учителя, в различните му форми, учебни посещения и посетители, самообучение за активизиране на учениците и групова работа в различните ѝ форми. Както може да се види, дигитализацията не е настигнала методите на преподаване, особено сред интервюираните учители, и както казва един интервюиран, „дигитализацията ограничава до известна степен използването на методи“.

Университетите изглеждат по-напреднали по отношение на методите на преподаване. В допълнение към традиционните лекции са споменати следните: обърната класна стая, групова работа, включително дискусии, самообучение в учебни групи, записани уроци и учене чрез преживяване.

Методите на преподаване, използвани от *църковните организации*, включват лекции на място и с различни приложения в интернет, групова работа, плакати, записани уроци, учене чрез правене, посещения, наблюдение, работа по двойки, взаимодействие и участие.

В **Италия** дадените отговори за целите и позицията на преподаваните предмети не са особено значими. Учителите в държавните училища обикновено следват насоките, определени от италианското министерство на образованието, и целите, определени от католическата църква, която ги е обучила

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

професионално. Педагозите, напротив, имат по-висока степен на свобода при определяне на целите и структурата на своите програми. Успоредно с това, отговорите на въпроса за възприетите философско-религиозни подходи се фокусират основно върху целта, насочена към представяне на християнската католическата религия чрез сравняването ѝ с други религии, при условие че времето за това е достатъчно, предвид малкия брой учебни часове за седмицата и на класната група. Интервюираните съобщават също, че се опитват да използват Библията или наративния метод, за да запознаят учениците с онези елементи, които се отнасят до католицизма в италианската култура. Тъй като от тях не се изисква да преподават катехизис, католическите учители по религия използват холистичен подход, типичен за основно избираем курс по религиозна култура, вкоренена в историята на страна с католическа традиция. Не знаем дали този подход винаги е ефективен – въпреки това проучването не е имало за цел да отговори на този въпрос; горепосочените отговори обаче изглежда разкриват, че резултатите не са в съответствие с подходите, които повечето учители са усвоили по време на курсовете си за обучение в институтите по религиозни науки, създадени от дълго време в епархиите на Католическата църква.

9(28) Нужди от обучение и/или продължаващо обучение за още по-ефективно преподаване на предмета.

Отговорите на интервюираните **естонци** се различават доста. Те зависят от това каква специализация (освен теология) има и какво е работил интервюираният. Например, ако респондентът е получил учителска квалификация като допълнителна специализация и също така е посещавал допълнително обучение, той счита, че педагогическите му знания са достатъчни за преподаване на дадените религиозни предмети. Помладите респонденти са по-склонни да участват в допълнителни курсове, т.е. те посочват повече области, в които биха искали да придобият допълнителни знания. Може би най-малко търсени са допълнителните знания по теология. Тези, които преди това са учили педагогика, смятат познанията си в тази област за достатъчни.

За да преподават курса си, **българските** учители по религия се нуждаят от по-добра квалификация за работа (преподаване) в онлайн среда и за дистанционно обучение; нови теми в детската литература, детска психология, сравнителни местни културни практики, християнски вероизповедания и световни религии или нови религиозни движения, изкуство и комуникационни умения; работа с интерактивни устройства като интерактивна дъска и LCD дисплей и др. Българските респонденти изтъкват важността на психологията – обучението в предучилищна възраст е основен компонент на обучението по религия в детската градина; има нужда от учебни материали по религия за деца със специални образователни потребности, както и от експерт и координатор на енорийските дейности в местната епархия; необходима е компетентност в съвременните психотерапевтични образователни методи, стопяване на леда, енергизиране, медитация (в нашия случай молитва или други църковни ритуали), мотивация, творчество, благотворителност, работа и изграждане на екип; медийна компетентност; по-добра богословска езикова компетентност; стратегии за недискриминация; уверена комуникация; разрешаване на конфликти; балансиране на темперамента при работа в екип и намаляване на стреса или социалното напрежение.

В **Румъния** над 50% от интервюираните учители съобщават за необходимост от допълнително обучение в областта на психологията, с акцент върху детската психология, докато 10% смятат, че са доста добре подготвени и повече не се нуждаят от допълнително обучение.

Гръцките респонденти посочват своите нужди относно съдържанието, необходимо за продължаващо обучение, за да преподават предмета още по-ефективно, както следва: философия, психология,

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

социология, теология на исляма. Засягат се и проблемите на религиозното многообразие, религията и междурелигиозния диалог. В допълнение се подчертават част от методите на преподаване като „обърната класна стая“, „театър“, запознаване с нови технологии като „инструменти за изображения, видео продукция“ и „асинхронно дистанционно обучение“.

Въпреки че **Финландия** е пионер в дигитализацията, изглежда, че все още има какво да се направи в областта на образованието. Нуждата от по-нататъшно обучение зависи до известна степен от предпоставния опит на респондента. Сред учителите в началните и гимназиалните училища възникват две теми - използването на среди за електронно обучение и педагогическите предизвикателства, които те поставят. На *университетско ниво* би било желателно да се увеличи обучението по педагогика и по-широкото и по-разнообразно използване на цифровизацията в педагогиката. Също така се счита за важно да се развият по-широки познания върху съдържанието, което ще се преподава. В *църковните организации* също беше споменато обучение за развиване на педагогическо и техническо използване на онлайн средата.

В **Италия** анализът на отговорите, посветени на нуждите от обучение, довежда до съставяне на карта с три групи от потребности, които обучителят (от едната страна) и учителите (от другата) отчитат: а) обучение по нови предмети (изкуство, кино, театър, литература); б) опресняване на придобитите знания, ориентирани към психо-педагогическите изследвания, отнасящи се до юношеството; в) специализирано религиозно обучение (икуменически и междурелигиозен диалог). Малък брой интервюирани – основно само преподаватели, които участват в дейности по катехизис в енориите – съобщават за нуждата от повече на брой молитвени събирания и духовно уединение, тъй като „нямаме компетенции в това, което правим, а само вяра“.

10(29) Посетил и завършил образователна програма за обучение, свързана с преподаването на религия и нейното съдържание и причините, поради които това се счита за важно.

За **естонците** отново се открояват курсовете, които предвиждат групова работа и активни методи на учене. Също така се оценяват положително курсове, които включват екскурзии, посещения и практически дейности. Курсове, отбелязани като важни, са: стажове за учители в училище; библейска драма, символична драма; работа в екип; курсове за обучение на духовници; методи за преподаване на курсове за конфирмация, което включва групова работа; курс за учители по религиозно образование, ръководен от университета в Тарту, който включва посещения на места за поклонение на различни религии, включително джамии и синагоги.

За **българските респонденти** оценката на образователните и квалификационните курсове, посещавани (завършени) от учителите е висока. В зависимост от религиозните предмети, които преподават, варират и техните интереси. Курсовете, които се споменават за важни са: педагогически (християнски), психологически, дигитални, курсове за младежка работа, световна история, социални грижи, библиодрама, омилетика.

Румънските респонденти (11/25) посочват теми, които са изучавали в дадена образователна програма. Тук между редовете може да се тълкува, че хората не са били много активни, а са се обучавали задочно. Най-често срещаната тема е свързана с методите на преподаване. Също така сред темите присъства

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

управлението на кризи и др. Не е налична допълнителна информация относно опита, придобит по време на обучението.

Почти половината (7/15) от интервюираните **гърци** не са участвали в никаква програма за обучение, свързана с преподаването на религиозни науки. Тези, които са присъствали, споменават курсове, ориентирани към „методите и техниките на преподаване на училищното религиозно образование“, „въпроси за междурелигиозните и межкултурни отношения“ и „образование за насърчаване и овластяване на групи“ .

По отношение на **финландските** респонденти трябва да се направи едно уточнение - не всички курсове за обучение, които респондентите смятат за важни, са пряко свързани с преподаването на религия. За преподаващите в началните и средните училища важни курсове са следните: кратки обучителни курсове, информационни и комуникационни технологии, интерпретация на изображения, самообучение.

В *университетите* следните курсове за обучение се възприемат като важни: докторска степен, подготовка на учители и магистърска/университетска педагогика.

Тези, които работят в *църковни организации*, считат следните за важни: електронно обучение, висше образование, докторантура/научни изследвания, курсове по гръцки език, обучение на ръководители.

Италия: В общество, което претърпява социално-религиозни промени и се превръща във все по-плауралистично в сравнение с близкото минало, когато социалните рамки на колективната памет са преди всичко детерминирани от католицизма – проучването на двете групи А и Б показва какъв е потенциалът за предоставяне на образование, свързано с религиозното многообразие. Въпреки че двете групи не са представителни извадки – както беше заявено в началото на доклада – те насочват към една реалност (италианската), която няма как повече да пренебрегва множеството новопоявили се религии, непознати преди 20-30 години. За да превърнат тази ситуация във възможност за подобряване на образованието и иновациите в преподаването, повечето интервюирани съобщават, че са наясно с текущата промяна и обръщат внимание на присъствието на религиозен плаурализъм в обществото и в училище. Чрез сравнението на двете групи разбираме, че интервюираните масово се нуждаят от обучение, което съответства на променящото се в религиозно отношение общество, което вече не е основно католическо, а е наслоено от различни нови и стари религии.

Група А (професорите по теология) разкрива това изискване чрез големия брой преподаватели, които фокусират своята преподавателска дейност върху теми, свързани с икуменизма и междурелигиозния диалог. Учителите от група Б (преподаватели по католическо християнство) предимно остават верни на институционалните правила за взаимодействие както с католическата църква, така и с италианската държава, но също така са твърдо убедени, че широко разпространената религиозна неграмотност сред учениците – може би балансирана с известна доза любопитство, особено сред младите ученици в началните училища – е свързана с католическия модел на социализация от една страна (който все още се оказва частично ефективен при млади хора до 14-15-годишна възраст) и трудността да се приложат на практика в клас преподаването на иновативни идеи и проекти за религиозното многообразие, от друга страна.

11(30) Значение (важно или много важно) на обучението по теология, педагогика, методи на преподаване, психология, методи на груповата работа, знания за обществото и обществените процеси като цяло.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Графика 1. Значение на обучението по държави.

Предмет / Държава	Гърция	Финландия	Румъния	България	Естония	Италия
1. Теология	80 %	58 %	88 %	90%	78%	80%
2. Педагогика	73 %	79 %	96 %	100%	78%	72%
3. Методи на преподаване	80 %	86 %	92 %	90%	78%	88%
4. Психология	73 %	50 %	96 %	90%	67%	84%
5. Методи за групова работа	86 %	57 %	80 %	100%	78%	58%
6. Знания за обществото и обществените процеси	66 %	57 %	80 %	50%	67%	80%
7. Друго?	-	90 %	-	40%	44%	-

Повечето **естонци** искат да научат повече за психологията (как да мотивират и ангажират хората), методите на групова работа (по-специално методите на активно учене) и цифровите умения, напр. как да провеждат онлайн курсове. Последното стана актуално поради ограниченията, наложени от пандемията от COVID-19, когато не беше възможно да се посещават физически занятия. Тази нужда може да се превърне в актуална и за останалите преподаватели, а не само за учителите по религия. В допълнение към горното, един от респондентите предлага изучаването на чужди езици: гръцки, иврит и немски, а друг предлага като възможност курсове по мениджмънт и познания по научни изследвания.

Относно степента на важност за **българските** учители да получат допълнителни знания в няколко области, за да преподават по-добре своя предмет или курс, 0% са избрали някоя от темите като изобщо неважна и само 10% са посочили психологията като не толкова важна. 40% са добавили съществени области на интерес като: „защита на човешките права“, „работа със съвременни интерактивни устройства“, „Специфични методи за деца и възрастни с увреждания“, „Обмен с чуждестранни колеги – на място и онлайн“. В повечето случаи тази необходимост от допълнителни знания е свързана с текущата социална ситуация и липсата на необходимите ресурси за подходящо преподаване и накрая, не на последно място, с проблеми, свързани с индивидуалните умения или просто липса на осведоменост, че съвременният софтуер и устройства са проектирани да бъдат изучавани лично, чрез участие в онлайн уроци, с подкрепата на онлайн ръководства, видео демонстрации, мрежови съвети от интернет потребители или предоставяни услуги в подкрепа на интернет потребителите, както и други видове квалификация. Ето защо е посочено, че организирането на подобен тип обучения е доста неуместна загуба на време в нашето динамично ежедневие, с изключение на случаите на хора със специални нужди, т.е. те заслужават специални адекватни грижи.

Румънците, за да подобрят начините си на преподаване на курса, заявяват, че най-необходимите две теми са педагогика и психология. Това е мнението на почти всички анкетиращи (96 %). Сред тях никой не е посочил дадена тема за маловажна. Като не толкова важни 4% от респондентите посочват знанията за обществото и 8% от респондентите методите на групова работа. Интересното е, че повече от половината

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

(68 %) заявяват несигурност относно нуждите си от обучение и избират „трудно е да се каже“. Няма посочени съществени области на интерес.

Повечето от респондентите в **Гърция** (86%) смятат обучението си по методи на груповата работа за важно или много важно. Донякъде изненадващо, вторият най-голям интерес сред теолозите е предметът на продължаващото обучение да е теологията. Със същия процент (80%), вторият най-популярен предмет наред с теологията е методиката на обучението. Също така сред гърците 67 % са заявили своята несигурност относно нуждите си от обучение и са избрали „трудно е да се каже“. Като съществени области на интерес са изброени теми като история на изкуството, политически науки, ИКТ, образователна драма, интердисциплинарност, култура-история-фолклор и изкуство в образованието. В гръцкия доклад се посочва, че „нуждата от обучение в тези области на знанието възниква от прилагането на подходящи методи на преподаване, които са оценени положително и вече са споменати в отговорите на въпроси 27 и 28.“

Сред **финландците** повечето от интервюираните заявяват, че най-голямата необходимост от обучение (90%) сред тях е съдържанието, засягащо „другия“. Те показаха голямо разнообразие от предметно съдържание, което включва права на животните, интернет и медии, демократично общество, връзката между католическата църква и обществото, опазване на околната среда, общественополезен труд, религиозни спорове (клане, обрязване), индивидуални и обществени аспекти на религиозността, диалог, осъзнаване на вярата, структурна дискриминация, полово и сексуално разнообразие. Освен това отговорите на двама учители подчертават обучението по медийна грамотност. Зад това може да се види, че учебната програма за основни гимназиални училища (2019) вече включва нов курс по „Религия и медии“.

Респондентите считат за най-важни по важност: методиката на обучението, педагогиката, методите за работа в екип, теологията, социалното съзнание и психологията. В сравнение с нуждите на другите държави обучението по психология е оценено като по-малко необходимо. Донякъде изненадващо, въпреки високото ниво на обучение на учителите във Финландия, необходимостта от методи на преподаване се счита за вторият най-важен въпрос (86%).

Италианците, особено тези, които преподават в държавните училища, подчертават значението на педагогическото и психологическото обучение за подобряване на методите на преподаването на курса. Също така сред преподавателите в богословските факултети повечето от интервюираните очертават необходимостта от това в курса да се представят различни чувствителни въпроси като защита на човешките права, конфликтите в мултирелигиозните и мултиетническите общества в Европа, диалогът между вероизповеданията – теми, които се превърхана в актуални, поради миграцията и религиозния плурализъм.

12(31) Значимост (важно/много важно) на посочените по-долу теми в контекста на всеки курс.

Графика 2. Важността на съдържанието.

Теми/Държава	Гърция	Финландия	Румъния	България	Естония	Италия(У)*	Италия (С)*
1. Отношение между нации и раси	83%	54 %	84 %	60 %	33 %	89 %	-

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

2. Въпроси, свързани с бежанците и миграцията	93 %	86 %	76 %	50 %	11 %	61 %	16%
3. Въпроси, свързани с половите малцинства	66 %	62 %	68 %	30 %	33 %	50 %	11%
4. Темы, свързани с началото и края на живота	100 %	79 %	88 %	100 %	67 %	33 %	-
5. Справяне със социални кризи (напр. бедствия, конфликти, пандемии и природни бедствия)	93 %	77 %	84 %	100 %	67 %	44 %	11%
6. Проблеми с климата	86%	64 %	64 %	80 %	33 %	56 %	
7. Човешките права	93	93 %	88 %	80 %	67 %	72 %	21%
8. Междухристиянски и междурелигиозен диалог	93 %	71 %	92 %	60 %	78 %	94 %	63%
9. Други	-	76 %	-	-	44 %	6 %	-

У*) Учители. С*) Свещеници.

По този въпрос мненията на **естонските** респонденти се различават значително и има забележимо висок дял на отговорите „не знам“. Ако се опитаме да обобщим отговорите, може да се каже, че първите три въпроса (връзки между нация и раса, въпроси, свързани с бежанците и миграцията и въпроси, свързани със сексуалните малцинства) може би се считат за малко по-малко важни за разглеждане от следващите три. Една от посочените причини е, че тези предмети вече се разглеждат в други уроци от общообразователната подготовка. Някои респонденти обаче дават и обратна оценка. Например, един от тях казва, че темите за етническата принадлежност и раса, както и за бежанците и миграцията стават важни, когато бежанци и техните семейства се настаняват в неговия район и църквата започва да помага да ги приемат. Ясно е, че в такава ситуация темата трябва да бъде разгледана в класната стая, дори ако първоначално не е била планирана като част от учебната програма. Подобна е ситуацията и по отношение на темата за сексуалните малцинства. Оказва се, че повечето респонденти не повдигат сами въпроса, но ако учениците попитат за позицията на църквата, то тогава този въпрос трябва да бъде обсъден.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Четвъртата част от таблиците – въпросът за началото и края на живота е интерпретиран по различни начини от респондентите: някои го разбират като въпрос, свързан с клонирането и евтаназията, докато други го разглеждат по-широко като религиозно разбиране за света като цяло и го смятат за най-важния въпрос, който задължително трябва да бъде разглеждан в обучението по религия. Въпросът за правата на човека също е отбелязан като важен. Информант 5 уместно споменава „правата на човека като вечен проблем“. Някои духовници уточняват, че разглеждат и първите три аспекта (отношенията между нациите и расите, проблемите на бежанците и миграцията и проблемите, свързани със сексуалните малцинства) предимно в контекста на човешките права. Като много важен е оценен и въпросът за вътрешнохристиянския и междурелигиозен диалог. Респондентите обсъждат предимно вече предложените теми. Въпреки това, някои от тях предлагат нови теми, като: семейни модели; политика, частна търговия в контекста на християнската етика.

20 % от **българските** респонденти считат всички теми за много важни. 40% от интервюираните не са добавили други теми, а 60% от учителите са предложили нови елементи, които трябва да се добавят към религиозното образование:

- „Обновяване (достъпност) и управление (публичен имидж) на енорийски центрове, анимация и опазване на религиозни обекти, организиране на дейности и общности“
- „Етнически въпроси, свързани с националната идентичност/самосъзнание“, което може да доведе до риск от възникване на стереотипи и културни сблъсъци, заедно с преподаването на религия (без геополитика), необходимост от сравнително религиознознание.
- „Права на хората с увреждания и биоетика“
- „Църковни социални грижи по света (това, което нямаме)“
- „Сравнителна/трансверсална местна история и култура“ – преподаване на религиозно наследство и културен туризъм
- „Преподаването на омилетика засяга по някакъв по-индивидуализиран начин всички въпроси на съвременния живот, както и катехетиката. Ориентацията на преподаването към богословско тълкуване на социалните проблеми (с емпатия и разбиране) е единственият начин да се подпомогнат църковните кадри да могат и желаят да вдъхновяват съвременната култура и общество.

В сравнение с предходния въпрос отговорите на **румънските** респонденти са по-различни. Освен това несигурността на мненията е по-висока, т.е. повече от 3/4 заявяват „трудно е да се каже“. Въпреки това голяма част от анкетираните (92%) заявяват, че според тях много важна тема е междухристиянският и междурелигиозният диалог. След това идват две теми, които се считат за много важни, свързани с началото и края на живота и правата на човека (88%). До известна степен мненията им са поляризирани, тъй като по отношение на темите за аспектите от социалния живот 84% заявяват, че „изобщо не са важни или по-малко важни“. Няма добавени теми или допълнителна информация, свързана с този въпрос.

Всеки един от анкетираните **гърци** (100%) счита въпроса за живота и смъртта за важен или много важен за своя урок. На второ място по важност са поставени четири теми (93%): въпроси, свързани с бежанците и миграцията, социални въпроси, човешки права, междухристиянски и междурелигиозен диалог. Сред другите теми, които се считат за важни в курса, интервюираните посочват диалога с религиозно безразличните, мястото и ролята на религията в публичното пространство, въпроса за любовта, диалога между религията и съвременната култура и проблемите на околната среда. Двама респонденти отбелязват религиозния фанатизъм и фундаментализма за важни.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Както при гърците респондентите във **Финландия** (93 %) посочват като важна или много важна тема за уроците си човешките права. Следващите по важност теми са бежанци и миграция, начало/край на живота, социални кризи, християнски/религиозен диалог, климатични права, сексуални малцинства. Като най-маловажна е посочена темата за връзката между раса и нация.

Интервюираните **италианци** изразяват своите предпочитания към разработването на образователни програми, фокусирани върху темата за междурелигиозния диалог или теология на диалога. Другите теми получават по-ниски резултати, но не защото се считат за уместни или неуместни. Наистина, в свободните отговори на въпросника убеждението на интервюираните преподаватели богослови е, че не може да се говори богословски за евангелското послание, без то да бъде „вградено” днес във въпросите на нашето съвремие, за да бъде широко разбрано.

13(32) Ниво на познания относно темите в предходния въпрос? Допълнителни нужди от обучение, учебни материали.

Като цяло собствените знания на **естонците** по тези теми се считат за достатъчни и не се вижда голяма нужда от допълнителни учебни материали. По-скоро се смята, че този, който изучава чужд език има достъп до всичко, от което се нуждае чрез интернет и че проблемът при толкова много материали е, че е трудно да се работи с всичко, което е налично. Като се има предвид доста високото образователно и професионално ниво на естонските респонденти, можем да се съгласим с това.

Българските преподаватели по Религия оценяват собствените си знания по горепосочените теми както следва: 60% определят знанията си като напълно задоволителни; 30% ги оценяват като достатъчни, актуални и задоволителни, но че следва да се развиват; 20% ги определят като недостатъчни. Само част от по-опитните преподаватели смятат обучението си за недостатъчно: „Моят опит по тези теми е на ниво общи познания и винаги бих искал да науча повече за тях, да имам ръководства, за да актуализирам моето контекстуално преподаване по религия и да подобря комуникацията си със студентите по тези теми.“

Според оценката на **румънските** учители по Религия най-голямата нужда от задълбочаване на знанията им е свързана с бежанците и миграцията (28 %). С почти същия процент втората най-популярна тема е нациите и расите (24 %). Останалите теми са по-малко популярни: сексуални малцинства (16 %), социални кризи (12 %), климатична справедливост (12 %) и права на човека (8 %). Ситуацията с бежанците в Европа през пролетта на 2021 г. донякъде обяснява популярността на тези две основни теми. Имаше и забележка относно нуждите от допълнително обучение: „учителите по религия проявяват интерес към участие в обучения в областите на интереси, представени по-долу, независимо от формата на тяхната организация (обмяна на опит, обучение, семинар и др.), като осъзнаване на техните ползи за учениците.

Повечето респонденти в **Гърция** като цяло са съгласни, че са необходими повече обученителни и учебни материали. Нуждите от обучение по тематичните области и дисциплини са представени в предходните въпроси. По отношение на материалите е отбелязано, че те трябва да бъдат лесно достъпни и в актуализиран цифров формат. Особена нужда има от материали за гръкоезичния ислям.

Финландците отбелязват познанията си като много задоволителни. Особено сред учителите в началните и средните училища, текущите познания по темите, посочени в списъка, се считат за достатъчни. От друга

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

страна е посочена нуждата от допълнително обучение, предоставяно от други източници (университет, църковна организация) по следните теми: правата на човека в контекста на проблемите на бежанците и миграцията, религиозният диалог, опазването на природата и др.

В Италия почти седем от десет интервюирани изразяват необходимостта от обвързване на съществени богословски въпроси с въпроси от светски характер (човешки права, междулически конфликти, пол, религиозно мнозинство и взаимоотношения между малцинствата, диалог между различни вероизповедания в различен контекст и т.н.). Респондентите също отбелязват необходимост от достъп до периодични курсове за напреднали; т.е. не само от професионални опреснителни курсове по конкретните предмети, които преподават, но и по други курсове в областта на социалните науки (антропология, социология, политически науки и др.).

14(33) Смятате ли, че съществуващите учебници и учебни материали са достатъчни за вашия урок? Какъв е основният им недостатък? Какво още е необходимо и защо?

Само няколко **естонски** респонденти споменават, че подобни учебни материали биха били добре дошли в някои споменати области. Въпреки това смятат за необходимо да подчертаят, че подобни материали трябва или да бъдат напълно контекстуализирани, или разработени в Естония, за да се избегне усещането, че „нещо отново е предадено от Брюксел“ (12).

Българските преподаватели по Религия не са склонни да посочват основни недостатъци или да критикуват широко достъпните (или тези, предоставени от институциите) учебни материали. Споменато е, че няма учебни материали за работа с възрастни” (има се предвид актуални). Ръководствата обикновено не отговарят на нивото, възрастта и състава и интересите на групата от обучаващи се и още по-малко – на църковното образование, затова се съставят собствени импровизирани читанки и работни тетрадки.

Малко повече от всеки четвърти **румънски** респондент споделя мнението си за използваните материали. Трима учители не са достатъчно доволни от настоящите учебни помагала и учебни материали (повече учебници и повече цифрови материали). Четирима учители смятат, че могат да работят със съществуващите такива.

Забележките относно плюсовете и недостатъците на учебните материали сред **гръците** са свързани с материалите, предлагани от гръцкото министерство на образованието за задължителната учебна програма по религия в началното и средното образование. Повече от половината (11/15) казват, че не са доволни от настоящите учебни материали и ги смятат за неподходящи за постигане на целите на курса. Сред недостатъците са споменати „липса на откритост“, „небалансирана структура на тематичните единици“, „съдържанието не е свързано със съвременната социална реалност“, „трудно съдържание за възрастта на децата“ и „недостатъчно съдържание относно исляма“.

Финландските респонденти изразяват положително мнение относно адекватността на инструментите и материалите. В основното и гимназиалното образование отговорите на информантите са сходни по отношение на това, че тези, които принадлежат към малцинствени религии, нямат достатъчно учебни материали. В останалите аспекти учителите в училищата са доволни от наличните образователни инструменти и учебни материали. На университетско ниво ситуацията се счита за задоволителна, въпреки че дигиталната наличност на учебните материали може да се подобри и да се даде повече възможност за

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

КА2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

избор на език. Църковните организации също са доволни от ситуацията по отношение на съществуващите образователни инструменти и материали, с известни резерви. Въпреки това е подчертано значението на традиционните материали.

Италия: Като цяло мнозинството от анкетираните изразяват задоволство от дидактическите материали, с които разполагат.

15(34) Какви иновативни, модерни и лесни за обучение методи познавате и сте приложили на практика? Как тяхното използване улеснява учебния процес? Опишете ги накратко и дайте подходящи примери.

Като цяло за **естонските** респонденти иновативните решения са груповата работа, активните методи на обучение или дигиталните решения. Голяма част от респондентите бяха засегнати от пандемичната ситуация, вследствие на която са въведени мерки за социално дистанциране и много неща трябваше да се правят онлайн. Това доведе до амбивалентни нагласи към използването на цифрови решения - от една страна се приема, че старите времена няма да се върнат и че е вероятно да станем още по-зависими от интернет в бъдеще – област, която трябва да се развива бързо. От друга страна беше усетено, че дори и да има дигитална комуникация, поне уроците трябва да включват тясно, лично взаимодействие лице в лице.

В **българския** доклад могат да се намерят подробни отговори от учители в детски градини и начални учители. Някои църковни, гимназиални учители и преподаватели във ВУЗ навлизат в съществени подробности и дават по-разширени отговори, които са интересни за анализ: „Визуален метод – комплексно използване на музиката, речта и изображенията чрез аудиовизуални средства. Използване на комбинация от статичен образ, звук и музика на тема „Възкресение Христово” – трезв образ на фона на музикален фрагмент от „The Final Right of Death” (група: „Nights Amore”) с добавени страховити звуци, изобразяващи земетресения. Децата се оставят максимално да се доближат до темата чрез емоционалното въздействие на изображенията, музиката и звуците. Голямо предизвикателство е да научиш свещеници и катехисти как да евангелизират този свят или как просто да информират и образоват вдъхновени и приятелски настроени хора. В образованието трябва да се прилага творчество.

Румънският доклад представя различни „модерни подходи“, въпреки че отговорите (9/25) не са анализирани, за да се направи обобщение. Въпреки това респондентите твърдят, че „ефективен метод е прякият контакт на учениците с живота на Църквата, включването им в проектите, изпитавани в Църквата“. В списъка с методи са посочени провеждането на игри, електронна религия и други платформи, кубичен метод и KWL метод (Знам-Искам да Зная-Научавам). Ако приемем, че Starbusting може да бъде включен в съвременните подходи, тогава си струва да представим и него. Това е творчески метод, който започва от центъра на концепцията и се потвърждава чрез въпроси по темата. Обичайните въпроси са набор от 5-те К (Какво, Кой, Къде, Защо, Кога). Респондентите не уточняват как използваните методи улесняват учебния процес.

Позовавайки се на предишни въпроси (27, 30), гръцките интервюирани не споменават, че в религиозното образование се използват много по-иновативни, модерни и лесни за обучение методи. Те обаче споменават методи като „образование за ценности и знания (VaKE)“, „ролеви игри и драматични техники“, „дигитални методи“ и „преподаване чрез изкуство“.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Финландците заявяват, че по отношение на адекватността на учебните инструменти и материали и използването на методи в училищната среда, учителите са донякъде резервирани относно използването на съвременни учебни приложения. Classroom, Thinglink, Socrative, Kahoot и Quizlet са споменати като примери за облачно базирани приложения. Не е задължително последните да улесняват ученето, но поне повишават интереса към преподаването. Например видеоклиповете придават образ на изучаването на различните религии. Филмите предлагат възможности за по-задълбочен и по-широк анализ на съдържанието. Дистанционното обучение дава възможност за международно сътрудничество.

В *университетското* преподаване споменатите иновативни и модерни методи включват съвместно преподаване, обрнато преподаване и използването на видеоклипове. Последното се разглежда като полезен начин за придобиване на по-задълбочено разбиране на предмета и ученето.

Изненадващо, свързаната с *църквата организация* се оказва най-напреднала в съвременните методи. Те използват добавена реалност (AR). Тази добавена реалност се използва например, за да накара емблематичен човек да говори. Сред съвременните приложения за облачни изчисления в мрежата се споменават Zoom, Teams, Meet, Prezi, Genial, Moodle и YouTube.

Италия: Въпреки че иновативните практики за преподаване, които използват потенциала на новите технологии, не са широко разпространени, общата оценка на този потенциал е висока сред интервюираните, особено за тези методи или цифрови инструменти, които биха могли да насърчат иновативни решения за активното участие на учениците. При попълването на въпросника интервюираните посочват, че образователният процес е засегнат от ефектите на пандемията, което ги кара да се адаптират към преподаване онлайн. Така отношението им към дигиталните методи се променя: те вече възприемат по-лесно риска, че могат да зависят от комуникацията, подпомагана от компютър, намалявайки личното взаимодействие.

16(35) Използвате ли иновативни дигитални инструменти и приложения в обучението си, които бихте препоръчали и на колегите си? Ако не, бихте ли искали да научите повече за такива приложения и инструменти?

Естонските респонденти посочват естонско библейско приложение за деца и препоръчват видеоигра за малките деца, която според тях дава доста изчерпателен преглед на Библията.

Всички **български** респонденти със сигурност биха искали да научат повече, отколкото знаят, и да го прилагат, защото светът се развива динамично. Никой от тях не е посочил, че не използва никакви, или че дигиталните средства нямат нищо общо с преподаването на религия (или че учителите биха пренебрегвали информацията, достъпна чрез технологиите, защото е задължение на учениците да имат достъп до нея).

Сред отговорите на **румънските** респонденти не може да се посочи конкретно дигитално решение за тяхното преподаване, но всички те заявяват, че използват дигитални решения в преподаването. Този подход е ускорен и от ограниченията върху образованието в контекста на пандемията от Covid-19. Респондентите (9/25) имат представа от различни подходи, свързани с дигитализацията на образованието. Сред образователните платформи са посочени като Google Classroom, Google Forms, Meet, Zoom, Padlet, LearningsApps, Wordwall и Kahoot. Интересен момент е, че съществуват две много полезни румънски национални платформи за религиозно образование в интернет (E-religie и Red-religie). Също така се

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

отбелязва, че румънското министерство на образованието е създадо страница с предложения за дигиталните решения поради пандемията Covid-19. Въз основа на отговорите изглежда, че поне респондентите са се адаптирали към цифровизацията на образованието по доста практичен начин. Не са дадени специални препоръки.

Изглежда че **гръцките** преподаватели предпочитат дигиталните инструменти и приложения, тъй като почти всички (13/15) споменават използването им. Сред приложенията са посочени следните: sli.do, padlet, smart tools, google archives, maps, class blogs, ppt, videos, slide share. Гърците имат своя собствена електронна платформа Photodentro (Picture tree) за религиозно образование в началното и средното училище. Повече от половината (8/15) анкетирани изразяват желание да научат повече за дигитализацията на образованието.

Финландските учители препоръчват на своите колеги използването на приложения, с които те самите имат опит. Зададен е въпрос какво се има предвид под иновативни дигитални решения? Препоръчва се приложението Mentimeter и базираните на игри компоненти на Moodle. За църковните организации се препоръчват „мобилни приложения“, т.е. приложения, които могат да се използват на мобилен телефон със или без име. Ако даден инструмент или приложение не са познати, не се препоръчват за употреба.

В **Италия** малко повече от 50% от учителите използват дигитални инструменти за организиране на своите уроци и групово работа (блогове на класа, ppt, изтегляне на видеоклипове от интернет, споделяне на слайдове и т.н.), а останалите не го правят.

17(36) Прилагате ли методи за обратна връзка в процеса на преподаване? Ако ДА, кои?

Получаването на редовна обратна връзка от учениците/студентите се счита за много важно от **естонските** респонденти. В общото образование обратната връзка се получава или чрез активно учене, под формата на семинари и дискусии с учениците, или чрез индивидуално взаимодействие. Класовете по конфирмация обикновено завършват с интервю, устен или писмен изпит (писменият изпит обикновено е есе). През този период се използва и възможността за получаване на обратна връзка. Няколко духовници подчертават, че обратната връзка винаги е била много положителна. Както показват интервютата, проведени в други проучвания, положителните оценки на собствения им опит от класовете за конфирмация са доста често срещани сред тези, които са се присъединили към лутерански конгрегации. Това обаче повдига въпроса дали хората се осмеляват да дават обективна и честна обратна връзка лично на духовниците, ако няма анонимен начин да го направят. Тъй като групите обикновено са относително малки, това е малко вероятно да се случи. В по-големите градски конгрегации обаче може да се обмисли възможността за анонимно събиране на обратна връзка, напр. чрез проучване с въпросник. Тогава може да се получи по-обективна (и, разбира се, по-критична) обратна връзка. Освен това получаването на обратна връзка е невъзможно преди да се премине курсът по конфирмация, което също се споменава от един от респондентите.

Помолени да опишат дали и как редовно получават обратна връзка от учениците, повечето от **българските** учители по Религия демонстрират добра комуникативна осведоменост. Подобно на предишния въпрос, учителите от по-старото поколение признават, че идентифицират нивото на ангажираност на учениците чрез обратна връзка по време на затвърждаването на урока или когато консолидират знанията, както и при провеждане на неформална комуникация в междучасията, когато се формира пряка спонтанна реакция от страна на децата, младежите или възрастните. По-младите учители

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

отговарят само „устно“ или обясняват процеса: „Те пишат на бялата дъска, рисуват емотикони, усмихват се на снимките, направени по време на урока и оставят учащите да реагират свободно (положително или отрицателно), директно и спонтанно. Тези на средна възраст са по-систематични: „Раздавам въпросници – първоначални, текущи и финални (диагностика)“.

Търсенето на обратна връзка от **румънски** респонденти се споменава частично. „Всички учители периодично събират мненията на учениците за часа по религия, като използват следните методи/инструменти: анонимни въпросници, свободни дискусии, аргументи.“

Сред респондентите-**гърци** дванадесет от петнадесетте респонденти (12/15) заявяват, че прилагат методи за обратна връзка за учебния процес със своите ученици. Обявените методи са следните: писмена оценка на курса от студентите въз основа на тестове и въпросници, като например: „отчет за групова работа, подчертаване на положителни страни, идентифицирането на проблемите, които се нуждаят от подобрене“. Трима от петнадесет отговарят, че изобщо не търсят обратна връзка.

Във **Финландия** предоставянето на обратна връзка зависи от вида на организацията. В началните и гимназиалните училища това е част от училищната програма. Обратната връзка се предоставя (гимназиално училище) с помощта на Google формуляр с отворени и затворени въпроси. Обратната връзка се събира на изпити и уроци, особено в малки групи, а директна обратна връзка се получава чрез наблюдение на учениците по време на уроците.

В *университета* обратната връзка се предоставя автоматично на електронна платформа в края на курса. Трябва обаче да бъдат записани определен брой студенти, преди да може да се събере обратна връзка. В този случай организаторът на курса търси независимо обратната връзка. Обратната връзка включва както оценка на собственото обучение на студента, така и обратна връзка за провеждането на курса. Отзивите на студентите се взимат под внимание. В малки групи може да има и усна обратна връзка.

Църковните организации събират обратна връзка с писмена обратна връзка по имейл или на хартиен носител. Усна обратна връзка се получава в малки групи. Груповата обратна връзка също се използва под формата на сесии за обратна връзка. В сесии за електронно обучение се използва онлайн формуляр или чат.

В **Италия** всички преподаватели в богословските факултети използват традиционни методи за обратна връзка: усни изпити и писмени тестове; някои допълват тези методи с проучвателни доклади, извършени в малки групи.

18(37) Моля да предоставите допълнителни разяснения или забележки по въпросите в това проучване.

Естонските респонденти не дават допълнителни пояснения или забележки по отношение на въпросите в това проучване.

60% от **българските** информанти са добавили коментари. Това са коментари относно вече споменати въпроси или са добавени повече аргументи към изразените от тях мнения: преподаването и обучението в тази област е необходимо. Един респондент е пожелал да навлезе по-дълбоко в темата, за да сподели как работи и какви са резултатите, постигнати от неговите ученици.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Румънските респонденти не са направили допълнителни уточнения или забележки по въпросите в това проучване. Всъщност техните отговори завършват с въпрос за събиране на обратна връзка.

Единадесет от петнадесетте **гръцки** респонденти (11/15) не чувстват необходимост да заявяват нещо повече във връзка с въпросника. Някои от тях поясняват, че „трябва да се задават въпроси относно съдържанието на курса. Например деноминационен, културен или религиозен“. Обучителите биха предпочели курсът да има „по-конкретни препратки към концепцията за другостта и ориентацията на религиозното образование“. Един от респондентите уточнява, че обучава теолози, които преподават Религия в средното образование. Друг изразява съмнение относно ефективността на въпросника.

Финландските респонденти предоставят множество коментари. Анкетираният изразяват учудване как са избрани да бъдат интервюирани в проучването, но след интервюто заявяват, че всъщност са правилната целева група. По отношение на училищното образование е поставен въпросът за неговия модел. Религиозното образование „наложено ли е от религиозните общности, изграждането на идентичност трябва ли да се включи в образователния процес?“, посочва един от респондентите. От друга страна, е подчертано значението на религиозното образование като предмет, равностоен с другите предмети. Посочени са различните предизвикателства пред религиозното образование, особено по отношение на малцинствените религии. Те са свързани с хетерогенността на популацията на учениците по отношение на език, култура и различни нива на способности. От гледна точка на религията на католическото малцинство, липсата на право на данъчно облагане, липсата на бакалавърска степен, проблемите с организирането на собственото им преподаване и липсата на учебни материали, както и липсата на обучение за религиозни учители са също споменати. Развитието на дистанционното обучение от гледна точка на малцинствените религии се разглежда като „троянски кон“, тъй като може да доведе до изчезването на традиционното обучение в класната стая.

Италианските респонденти не предоставят допълнителни коментари.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ПРОФИЛЪТ НА ИНТЕРВЮИРАНИТЕ И ТЯХНАТА ОБРАЗОВАТЕЛНА СРЕДА

Общо 162 респонденти от шест различни държави взеха участие в проучването. Размерът на извадката варира от 9 (Естония) до 90 (Италия). Най-хомогенни групи респонденти са тези от Естония, България, Румъния и Гърция. Сред италианците се обособяват две различни групи респонденти (преподаватели и свещеници), а сред финландците три групи (учители в начално училище, университетски преподаватели и работещи в църковни организации). По-голямата част от интервюираните работят в областта на религиозното образование в различните образователни степени и в енорийски контекст. От интервюираните румънци всички работят единствено като учители в училища. Всички естонски респонденти са духовници. Другите групи включват както миряни, така и представители на духовенството. Общо в 5 държави има почти равен брой интервюирани жени (32) и мъже (31). Италианският случай включва само две жени от 18 интервюирани професори по теология. В Гърция, България и Румъния респондентите принадлежат предимно към православната църква, в Естония към лутеранската църква, а в Италия към католическата църква. Сред респондентите във Финландия религиозната принадлежност е най-разнообразна.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

По-голямата част от анкетиранията са с висше образование (бакалавър, магистър, доктор). В Румъния, България, Гърция и Италия респондентите работят предимно в големи, моноетнически и монорелигиозни градове с групи учащи, които са под 25-годишна възраст. В Естония и Финландия съществуват вариации по отношение на горепосоченото. Отношението на учениците към религията като цяло е положително, независимо дали религиозното образование е задължителен предмет в училище или не. Нивото на познанията им по Религия е добро. Респондентите в Румъния го оценяват като предимно добро, докато в Гърция като незадоволително.

19-те въпроса в първата част на проучването са т.нар. основни въпроси. Поради малкия брой респонденти, предоставената основна информация не може да се разглежда като обяснителна променлива за типа групи респонденти, които се нуждаят от определен вид допълнително обучение. Основните данни могат да се разглеждат само като описателна информация за изследваната популация.

НУЖДИ ОТ ОБУЧЕНИЕ, МЕТОДИ НА ПРЕПОДАВАНЕ И ДОБРИ ПРАКТИКИ

Втората част на въпросника също е с предимно фонов характер (въпроси 20-27). Тези въпроси дават представа за целите, съдържанието и методите на преподаване, как то е свързано с училищната учебна програма или някакъв друг контекст, как учителят може да повлияе на съдържанието, каква е религиозната ориентация на преподаването, дали преподаването на религия е задължително или изборително и как е била споделена информацията за преподаването. Естеството на обучението зависи от контекста, в който се провежда. Образователният контекст се концентрира върху църковната ориентация по отношение на съдържанието и целите, като например провеждане на курсове за конфирмация (Естония) или Православна светска академия (Финландия). В училищата (Румъния, Гърция, Финландия) преподаването е част от задължителната учебна програма. В България естеството и ролята на религиозното образование в училищния контекст са комплексни. В университетите преподаването на теология е насочено към професионалното развитие.

Учителите могат само в малка степен да влияят на училищните учебни програми (съдържание и цели). В Естония училищата имат право да съставят собствени учебни програми. Методите на преподаване зависят от учителите. Целите на училищното образование варират от изучаване на самата религия до изграждане на общи познания и умения относно религиозното многообразие, необходими в социалния живот. В църковните организации учителите имат по-големи възможности да влияят върху съдържанието и целите наред с използването на различни методи. В този контекст целта е да се „води към църковен живот“, чрез усвояване на нови знания (Естония, Православна светска академия Финландия).

Предложените от респондентите използвани методи за преподаване и примерите на използваните от тях мобилните приложения са положителни. От една страна се използват традиционни, ориентирани към учителя модели на фронтално преподаване, от друга страна, иновативни, активиращи учениците практики като например «обърната класна стая». Във Финландия университетското образование изглежда е най-напредналото по отношение на методите на преподаване. Що се отнася до училищното образование, румънските и гръцките респонденти посочват голям брой методи и различни веб базирани приложения, използвани във връзка с тях. В енорийните методи варират в зависимост от организацията (Естония, Финландия).

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

Въпросите от 28 до 36 се отнасят до видовете обучение, което са преминали интервюираните и какви са нуждите им от обучение. Въпроси 30 и 31 са затворени, останалите са отворени за респондентите.

Както се очакваше, участието в продължаващо обучение варира значително сред респондентите. Респондентите от Естония наблягат върху курсове, свързани с работата в група и учебните посещения. За българите се оказва важно квалификационното обучение и курсовете, които развиват знанията по предметното съдържание и преподаването от различни гледни точки. Румънските респонденти също споменават за методика на обучението. Всеки втори респондент в Гърция не е участвал в никакво обучение без откъсване от работа, но методиката на обучението е споменато сред онези, в които са участвали. Обща характеристика на респондентите във Финландия е, че са участвали в курсове, които не са пряко свързани с религиозното образование.

Както може да се види от графиката по-горе (стр. 20), акцентът върху съдържанието на продължаващото обучение варира в различните страни. България и Румъния акцентират върху съдържанието, с фокус върху теологията, педагогиката, методиката на обучение, психологията и методите на груповата работа. Последното е подчертано и от респондентите гърци и от естонците. Отговорът на Финландия е донякъде изненадващ, тъй като най-голямата идентифицирана нужда е от „друго“ съдържание, различно от споменатото във въпроса. Методиката на обучение е втората необходима подкрепа, което също е изненадващо, въпреки предлаганото обучение на преподаватели в магистърска степен.

Изразяват се различни гледни точки относно учебното съдържание, което е част от учебната програма (виж графика, стр. 21). Гърците и българите открояват по един и същ начин както теми, свързани с началото и края на живота, така и теми, свързани със социалните кризи. Финландците подчертават правата на човека по същия начин като гърците. Сред естонците социалните теми се възприемат като по-маловажни, отколкото в другите страни. Румънците показват колебливост относно важността на тези теми, като $\frac{3}{4}$ от тях не изразяват мнение и избират отговора „трудно е да се каже“.

По отношение на учебните материали естонците съставят всичко самостоятелно. Подчертава се, че материалите трябва да се осигурят на местно ниво, а не да „се подсигурят от другаде“. При българите се забелязва липса на учебни материали за обучение на възрастни. Една четвърт от румънците изразяват различни мнения относно материалите. Гърците уточняват, че учебните материали за обучението по Религия, изготвени от тяхното министерство на образованието, са леко остарели, не са адаптирани към нивото на развитие на детето или към преподаването на исляма. Финландците изразяват доволство от учебните пособия и материали, използвани от техните училища и църковни организации, макар че има място за подобрене на университетско ниво.

Груповата работа и активните методи на преподаване (Естония) се възприемат като новаторски. При българите се акцентира върху аудио-визуалните методи. При румънците като „много ефективен метод“ е представен прекият контакт на учениците с живота на Църквата, както и тяхното участие в проектите, изпълнявани в Църквата. Споменават се и различни игри, както и наличието на две отделни онлайн платформи за обучение по религия, съставени от министерството на образованието. Гърците посочват "дигитални" методи и обучение чрез изкуство. Сред финландците има известни резерви относно дигитализацията в преподаването, въпреки че Финландия е пионер в дигиталното обучение и

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

преподаване. Респондентите използват няколко приложения, които подпомагат преподаването. По отношение на методите на преподаване анкетиранияте църковни организации са най-напредничави по отношение на иновациите. Респондентите от всички държави препоръчват дигитални приложения, които бяха изпробвани и тествани.

В училищното образование (България, Румъния, Гърция, Финландия) обратната връзка е базирана както на учебната програма, така и доброволна. Събира се чрез въпросници, дискусии, писмени работи, наблюдение по време на урока и обобщаващи тестове. В университета (Финландия) обратната връзка се събира автоматично в края на курса. В църковните организации (Финландия) се използва както писмена, така и устна обратна връзка.

НУЖДТЕ ОТ ОБУЧЕНИЕ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ В РЕЗУЛТАТ ОТ ПРОУЧВАНЕТО

Основните нужди, извлечени от отговорите на интервюираните относно религиозното образование в Естония, могат да бъдат заключени в следното:

Според резултатите от естонския доклад естонските учители по Религия нямат нужда от обучителни материали. Поне не и тогава, когато става въпрос за теми, които засягат малцинствата, климата, миграцията и др. Естонските учители са разработили самостоятелно учебните материали с течение на времето, тъй като всяко естонско училище има свободата да съставя свои собствени учебни програми. Тези, които смятат, че могат да използват учебни материали от други европейски държави, трябва да знаят, че един от важните принципи за тяхната адаптация е те да бъдат "естонизирани", т.е. като се вземе предвид местният културен контекст.

Основните нужди, извлечени от отговорите на интервюираните относно религиозното образование в България, могат да бъдат заключени в следното:

1. Повишаване на социалната компетентност чрез проактивно присъствие, участие в гражданското и религиозното общество и медиите в глобална перспектива.
2. Разбиране и зачитане на местното и глобалното културно многообразие в перспективата на човешките права и свободи.
3. Развиване на дигитални умения, балансирани и подробни информационни, комуникационни и технологични умения без пристрастяване или отказ за достъп до виртуалното пространство, както и общуване онлайн с религиозни, културни и образователни цели.
4. Източници на финансиране и възможности, предлагани от Европейския съюз за развитие на нови умения и компетенции, доброволческа работа, участие в мобилности, дигитално образование, обмяна на опит и практики.
5. Точна култура и практически умения в областта на детските и религиозните права.
6. Оперативни умения, свързани със защитата на правата на човека и църковните концепции за човешкото достойнство.
7. Познаване на и положително отношение към местните и изселнически български културни традиции, ценности, добродетели, етническа социална психология, балансирано поддържане на национализми и патриотизми, уважение към църквата и към други традиционни и нови религиозни практики в страната.
8. Познаване на и положително отношение към международните традиции и техния религиозен живот, развитие на толерантни нагласи и културно съзнание относно различни светогледи, начин на живот, обичаи и практики.
9. Развитие на добри межкултурни, междуконфесионални и междурелигиозни комуникационни умения.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

10. Изграждане на съзнание за осигуряване на равен културен достъп до религиозната култура за хора от възможно най-различни социални категории, субкултури и др.

Основните нужди, извлечени от отговорите на интервюираните относно религиозното образование в Италия, могат да бъдат заключени в следното:

Според резултатите от италианския доклад както италианските преподаватели по Религия (група А), така и италианските учители по Религия имат добро желание да въведат темата за религиозното многообразие в своите курсове. Широко разпространено е схващането, че занимаването с подобни теми е необходимо. За преподавателите по Религия от група А (потенциални обучители на учители) това означава инвестиране на интелектуална и духовна енергия за придаване на богословско-практически смисъл на икуменическият и междурелигиозния диалог. Вместо това за учителите по Религия от група В тази нужда се изразява чрез различни инициативи за преподаване, насочени както към преподаване на основите на религията и нейното въздействие върху културата на дадена нация, така и към преподаване на учениците на основните правила, чрез които да разпознават разликите и приликите между многобройните религии, представени в обществото и в малкия социум на училищния клас. Очертават се следните нужди от обучение за преподаватели по Религия и свещеници:

1. Обучение в дисциплини, различни от религиозните, като изкуство, кино, литература, театър.
2. Обучение за начините на използване на изображения, видео, филми и социални медии, както и за съвременните начини за достигане до младите хора. (на практика: необходимост да се научат нови „езици“ и предмети, за да се предложи религиозен наратив, подходящ за новите поколения.)
3. Обучение за актуализиране на придобитите знания по педагогика и психология за по-добра работа с младежи (на практика: необходимост от опресняване на основата на педагогиката и психологията, за да се разберат по-добре глобалните промени на съвременната епоха, пред които е изправено нашето общество).
4. Обучение за използване на методи за социално включване.
5. Потребност от специално религиозно обучение за преодоляване на религиозната неграмотност.
6. Подкрепа за разбиране на характера на религиозния и културен плурализъм в нашето общество.
7. Придобиване на познания, свързани с отношението към историческите религиозни форми и търсенето на нова духовност.

Основните нужди, извлечени от отговорите на интервюираните относно религиозното образование в Румъния, могат да бъдат заключени в следното:

Съществува потребност от разнообразяване на дейностите в часовете по религия, но също и от по-добро оползотворяване на неформалните дейности: културни и религиозни дейности, „проекти, изпълнявани от деца за разрешаване на различни конфликти“, работни посещения, доброволчески дейности, благотворителност, срещи с личности от културния и религиозен живот, дебати и др. Учителите подчертават важната роля на семейството в образованието на децата, както и значението на сътрудничеството между учители и родители. Съществува също така необходимост от обучение на учители по религия, както и на свещеници по педагогически въпроси, както следва:

1. Придобиване на познания относно предпубертетната и юношеската психология.
2. Оценка на учениците и идентифициране на нуждите от личностно развитие.
3. Методи за интердисциплинарен подход по отношение на религията и психологията.
4. Правата на човека от богословска гледна точка.
5. Справяне с глобални кризи (конфликти, пандемии и природни бедствия и т.н.) от богословска гледна точка.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

6. Съвременни техники на преподаване.
7. Методи на активно участие.
8. Методи на творческо образование (неформално).
9. Дигитални компетенции.
10. Разработване на презентации (видео/ графика/анимация).

Основните нужди, изведени от отговорите на интервюираните относно религиозното образование в Гърция, могат да се заключат в следното:

Въз основа на отговорите на гръцките респонденти, се очертава необходимост от задълбочаване на познанията по отношение на следните теми за по-ефективно преподаване на предмета: философия, психология, социология, ислямска теология. Засегнати са и проблемите на религиозното многообразие, религията и междурелигиозния диалог. В допълнение, по отношение на съдържанието, базирано на примери, се очертават конкретни методи на преподаване. Сред тях са: запознаване и работа с нови технологии, като създаване на образи, видео продукция и „асинхронно дистанционно обучение“. По отношение на материалите е отбелязано, че последните трябва да бъдат лесно достъпни и да са в актуален цифров формат. Особена нужда има от материали, свързани с гръкоезичния ислям.

Повечето от респондентите в Гърция (86%) посочват нуждата от обучение за използване на методи за груповата работа. Донякъде изненадващо, на второ място интервюираните теолози поставят предметът „теология“ като продължаващо обучение. Със същия процент (80%), вторият най-популярен предмет, заедно с теологията, е методиката. Също така 67% от гръците заявяват своята несигурност относно нуждите си от обучение, чрез заявката „трудно е да се каже“. Като съществени области на интерес изброяват теми като история на изкуството, политически науки, ИКТ, образователна драма, интердисциплинарност, култура-история-фолклор и изкуство в образованието. В доклада на гръцкия партньор се посочва, че „нуждата от обучение в тези области възниква от прилагането на подходящи методи на преподаване, които са оценени положително и са отбелязани в отговорите на въпроси № 27 и № 28.

Основните нужди, извлечени от отговорите на интервюираните относно религиозното образование във Финландия, могат да бъдат заключени в следното:

Нуждата от по-нататъшно обучение зависи до известна степен от предишната организация на респондента. При учителите в началните и гимназиалните училища се очертават две основни теми. Предлага се обучение за използване на среда за електронно обучение и обучение относно педагогическите предизвикателства, които тази виртуална среда създава. На университетско ниво би било желателно да се отдаде повече внимание на обучението по педагогика, както и на по-широкото и по-разнообразно използване на цифровизацията в педагогиката. Също така се счита за важно да се развият по-широки познания относно съдържанието, което ще се преподава. Представителите на църковни организации предлагат обучение, свързано с педагогическото и техническото използване на онлайн средата.

Повечето от интервюираните финландци заявяват, че за тях е най-необходимо обучение (90%), свързано с представяне на съдържание, засягащо „другия“. Това включва права на животните, интернет и медии, демократично общество, връзка между католическата църква и обществото, опазване на околната среда, общественополезен труд, религиозни спорове (клане, обрязване), индивидуални и обществени аспекти на религиозността, диалог, осъзнаване на вярата, дискриминация, полово и сексуално разнообразие. Освен

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

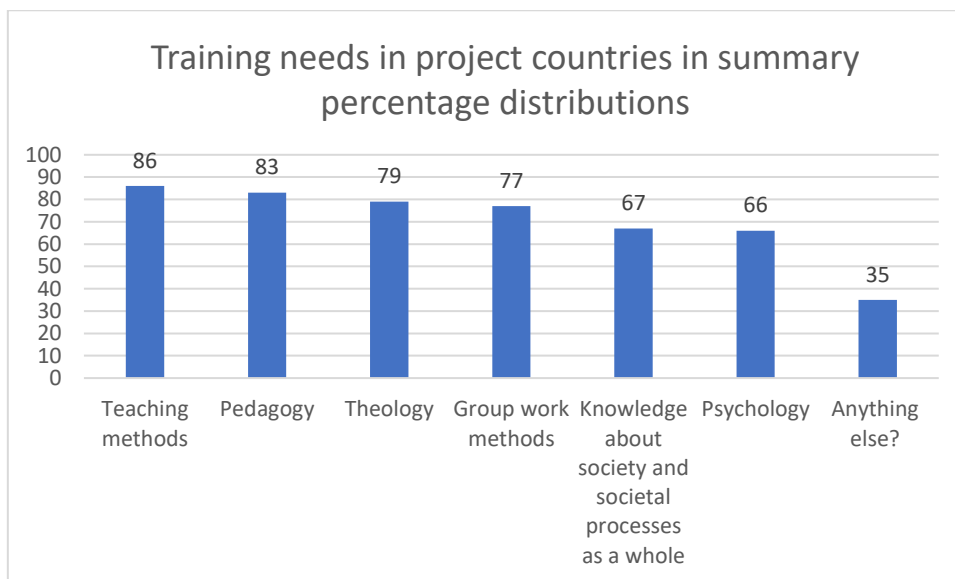
KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

това отговорите на двама учители подчертават необходимостта от обучение по медийна грамотност. Вторият важен въпрос (86 %) засяга методите на преподаване, а третият (79 %) педагогиката.

ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ ОТНОСНО НУЖДИТЕ И ТЕМИТЕ

Като цяло може да се каже, че нуждите от обучение в шестте страни могат да бъдат разделени в две основни категории. Очевидно те се фокусират върху педагогическото и дидактическото развитие на преподаването (виж графика № 3). Проблемите по отношение на съдържанието на учебния материал се възприемат като несъществуващи.

Графика № 3. Обобщение на потребностите от обучение.

От резултатите обаче могат да се направят някои по-подробни изводи. В Южна Европа се акцентира повече върху богословските теми (Гърция, Румъния, България и Италия). Най-голяма нужда от развитие на педагогиката и методите за работа в екип има в България (100%). Нуждата от нови методи за обучение е почти еднаква във всички изследвани страни. Във Финландия има по-малко нужда от психологически методи (50%). Италианците и финландците не се нуждаят от толкова много обучение относно работата в екип, колкото другите страни. Най-голяма нужда от знания за обществото и социалните процеси като цяло има в Румъния. Изглежда че изброените теми за обучение при финландците не отговарят на нуждите им, тъй като основната им нужда е от „всичко друго“.

Що се отнася до съдържанието на обучението (виж графика 4), като резултат от проучването може да се каже, че мултирелигиозният подход в обучението е интегриран по подходящ начин. Тази ориентация в обучението по религия отчита по подходящ начин динамичната и променящата се

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Erasmus+

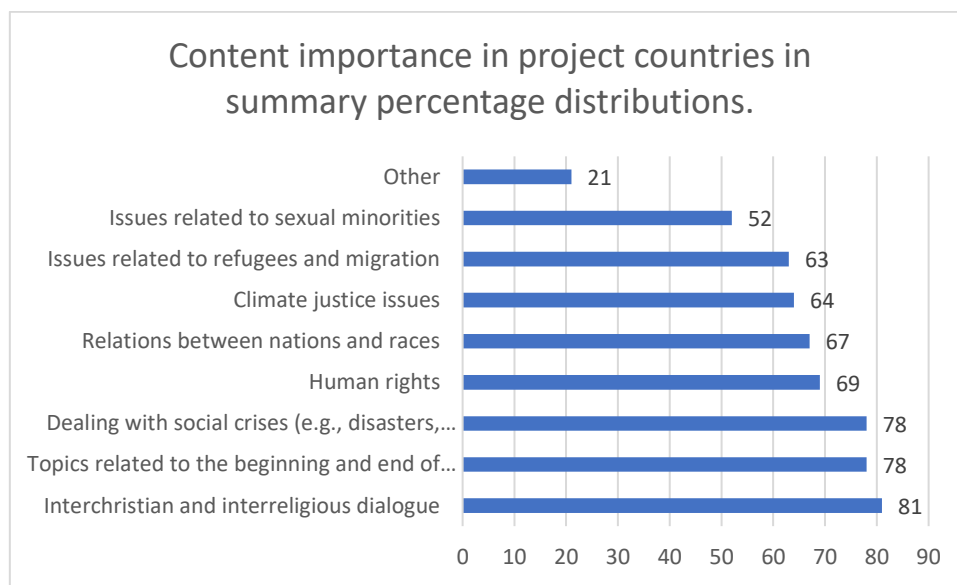
IRENE

Иновативна мрежа за преподаване на религия:
Обучение по религиозно многообразие

KA2 - Agreement Number: 2020-1-RO01-KA204-080071

среда в Европа относно различните религии, както християнски, така и нехристиянски. Това е мнението на 4/5 от анкетиранияте. Данните на анкетиранияте от Италия се отнасят за учителите по религия.

Графика № 4. Значение на съдържанието.

Друг важен аспект на религиозното образование е хуманистичният подход. Това наблюдение е от значение, тъй като религиозното образование играе важна роля и за обществото като цяло. Повече от 3/4 от респондентите са на това мнение.

The European Commission's support for the production of this document does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the EC cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.